

ภาคงานแปล

สำนักหอสมุด

บทนำภาคงานแปล

ในการแปลหนังสือเรื่อง "A History of Modern Russia: From Nicholas II to Vladimir Putin" โดยเลือกแปลบทที่ชื่อว่า "And Russia? (1900-1914)" นั้น ผู้แปลได้ใช้การแปลแบบตรงตัว (literal translation) ตามลักษณะการแปลที่ผู้แปลจะต้องเลือกใช้ของสัญญาวิ สายบัว (2542, น. 43) เป็นหลัก เนื่องจากงานชิ้นนี้เป็นงานวิชาการ โดยถ่ายทอดให้ตรงตามต้นฉบับ ทั้งด้านความหมาย (meaning) และรูปแบบ (form) อย่างไรก็ตามในบางตอนของต้นฉบับ ผู้แปลจำเป็นต้องผลัดจากต้นฉบับและใช้วิธีการแปลแบบเอาความ (free translation) เพราะหากว่ายึดรูปแบบตามต้นฉบับมากเกินไป จะทำให้ไม่สามารถสื่อความหมายได้

สำหรับกระบวนการแปลที่ใช้ในสารนิพนธ์ฉบับนี้ มีดังนี้

1. การศึกษาด้านฉบับ โดยผู้แปลจะต้องอ่านและวิเคราะห์ต้นฉบับอย่างละเอียดเพื่อจะจับสารที่ผู้เขียนต้นฉบับแสดงไว้ทั้งหมด ในที่นี้ผู้เขียนมุ่งให้ข้อมูลและข้อเท็จจริงของประวัติศาสตร์รัสเซียในช่วง ค.ศ. 1900-1914 ซึ่งเป็นการนำเสนองานเขียนเชิงวิชาการโดยใช้ลีลาการเขียนเสมือนหนึ่งเป็นงานวรรณกรรม ทำให้ผู้อ่านรู้สึกที่กำลังอ่าน "เรื่องเล่า" ที่เป็นเรื่องจริง ผู้เขียนเลือกใช้ถ้อยคำและสำนวนที่สามารถสื่ออารมณ์ได้อย่างมีพลัง ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพชัดเจนและมีอารมณ์ร่วมไปกับต้นฉบับได้ ถือเป็นความแตกต่างจากงานเขียนเชิงวิชาการอื่นๆ ในขณะเดียวกันผู้เขียนได้เลือกใช้ศัพท์เฉพาะในสาขารัฐศาสตร์ ทำให้ยังคงลักษณะของงานเขียนเชิงวิชาการไว้ด้วย

2. การตัดสินใจเลือกวิธีการแปลที่เหมาะสม สำหรับการแปลเรื่อง "A History of Modern Russia: From Nicholas II to Vladimir Putin" ซึ่งผู้แปลเลือกใช้การแปลแบบตรงตัวนั้น หมายถึง ผู้แปลพยายามคงรูปแบบการเสนอความคิดของต้นฉบับให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ โดยรักษาทั้งระเบียบวิธีการเรียงคำ การจัดกลุ่มความหมายเข้าประโยค และการเรียงประโยคเข้าเป็นย่อหน้า อย่างไรก็ตาม ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นแล้วว่าบางตอนของต้นฉบับไม่สามารถถ่ายทอดตรงตามรูปแบบเดิมได้ จึงต้องมีการปรับวิธีการใช้คำและการเรียงลำดับของวลีหรือประโยค ซึ่งเป็นวิธีการแปลแบบเอาความนั่นเอง เพื่อให้บทแปลสามารถสื่อความหมายจากต้นฉบับไปสู่ผู้อ่านฉบับแปลได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ผู้แปลยังต้องประเมินกลุ่มผู้อ่านด้วย เพื่อเลือกการใช้ภาษาให้เหมาะสม โดยจากต้นฉบับชิ้นนี้ ผู้แปลได้กำหนดความมุ่งหมายไว้ว่าเป็นการแปลสำหรับผู้อ่านทั่วไป จึงเลือกใช้ภาษาฉบับแปลที่เข้าใจง่าย แต่ขณะเดียวกันก็จำเป็นต้องคงลีลาการเขียนของผู้เขียนต้นฉบับไว้ด้วย ทั้งยังต้องเลือกใช้คำศัพท์เฉพาะทางสาขารัฐศาสตร์ตามต้นฉบับ ซึ่งผู้แปลได้ค้นคว้าเพื่อให้เกิดความถูกต้องมากที่สุด อย่างไรก็ตามผู้แปลเชื่อว่าผู้ที่สนใจอ่านงานประวัติศาสตร์

รัสเซียน่าจะเป็นผู้ที่มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์โลกในระดับหนึ่ง ซึ่งแม้เนื้อหาอาจมีความซับซ้อนอยู่บ้าง แต่ผู้อ่านก็ยังสามารถเข้าใจเรื่องราวได้เป็นอย่างดี

ในสารนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้แปลมีข้อตกลงในการแปลที่จะขอกล่าวไว้ ณ ที่นี้อยู่ 2 ประเด็น ได้แก่ 1) ผู้แปลไม่แปลงคริสต์ศักราช (ค.ศ.) ที่ปรากฏในต้นฉบับเป็นพุทธศักราช (พ.ศ.) เนื่องจากในปัจจุบันการใช้ “ค.ศ.” ถือเป็นสากล ซึ่งผู้อ่านฉบับแปลสามารถเข้าใจได้ และ 2) ต้นฉบับมีการทำหมายเลขอ้างอิงโดยทำเป็นตัวเลขยกสูงไว้ท้ายคำหรือประโยค ซึ่งผู้แปลพิจารณาแล้วว่าเป็นการให้ข้อมูลเพิ่มเติมที่เป็นบรรณานุกรมเท่านั้น จึงไม่ได้ใส่ลงในคำอธิบายประกอบการแปล ยกเว้นเพียงหมายเลขอ้างอิง 6 ของต้นฉบับ ซึ่งเป็นการให้ข้อมูลเพิ่มเติมประเภทคำอธิบาย ผู้แปลจึงได้แปลไว้ในคำอธิบายประกอบการแปลดังกล่าว

กล่าวโดยสรุป ผู้แปลใช้กระบวนการแปลดังที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดในการแปลสำหรับสารนิพนธ์ฉบับนี้ ทำให้ผู้แปลสามารถแปลได้ตามความมุ่งหมายของทั้งผู้เขียนต้นฉบับและของผู้แปลเอง เพื่อให้บทแปลมีคุณภาพและทำให้ผู้อ่านฉบับแปลเกิดผลตอบสนองเทียบเคียงกับที่ผู้อ่านต้นฉบับมี

เรื่องย่อ

หนังสือเรื่อง "A History of Modern Russia: From Nicholas II to Vladimir Putin" กล่าวถึงประวัติศาสตร์ของประเทศรัสเซีย หรือที่ในสมัยนั้นใช้ชื่อว่าจักรวรรดิรัสเซีย (Russian Empire) ช่วงตั้งแต่ปี ค.ศ. 1900 ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพระเจ้านิโคลัสที่ 2 โดยช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงที่สถานการณ์ทางการเมืองเกิดความวุ่นวาย อันเนื่องมาจากประชาชนในประเทศไม่พอใจสถาบันพระมหากษัตริย์ ในที่สุดจึงมีการปฏิวัติครั้งใหญ่ในเดือนกุมภาพันธ์ ปี ค.ศ. 1917 ส่งผลให้ราชวงศ์โรมานอฟ ซึ่งปกครองประเทศรัสเซียมาเป็นเวลากว่า 300 ปี ต้องล่มสลายไป จากนั้นประเทศจึงตกอยู่ภายใต้การปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์และจัดตั้งเป็น "สหภาพสาธารณรัฐสังคมนิยมโซเวียต" (USSR) นับเป็นประเทศแรกของโลกที่ใช้ระบอบการปกครองนี้ บรรดาผู้นำประเทศซึ่งเป็นที่รู้จักกันดี ตั้งแต่ วลาดีมีร์ เลนิน โยชิฟ สตาลิน นีกิตา ฮรูชชอฟ เลโอนิด เบเรชเนฟ และ มิฮาอิล กอร์บาชอฟ ได้ใช้ระบอบคอมมิวนิสต์ปกครองประเทศเรื่อยมา จนกระทั่งในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1991 สหภาพโซเวียตได้ล่มสลายลง ทำให้รัสเซียและประเทศต่างๆ ที่อยู่ภายใต้อดีตสหภาพโซเวียตได้รับเอกราชในปี ค.ศ. 1992 โดยโบริส เยลต์ซิน เป็นประธานาธิบดีคนแรกของสหพันธรัฐรัสเซีย (Russian Federation) ซึ่งแม้จะประกาศว่าประเทศไม่ได้อยู่ภายใต้ระบอบคอมมิวนิสต์อีกต่อไป แต่ประเทศก็ยังคงไม่มีเสถียรภาพ และในวันที่ 31 ธันวาคม ค.ศ. 1999 เยลต์ซินได้ประกาศลงจากตำแหน่ง วลาดีมีร์ ปูติน จึงก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งประธานาธิบดีสืบต่อมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

ในสารนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้แปลได้เลือกแปลบทที่มีชื่อว่า "And Russia? (1900-1914)" นำเสนอเรื่องราวสถานการณ์ทางการเมืองของรัสเซียในช่วงเวลาดังกล่าว โดยประชาชนในชั้นแรงงานและชาวนามีความไม่พอใจอย่างยิ่งต่อสถาบันพระมหากษัตริย์และเหล่าชนชั้นสูง เนื่องจากสภาพชีวิตความเป็นอยู่มีความแตกต่างกันมาก กระแสการต่อต้านแสดงออกผ่านการนัดหยุดงานประท้วงและเดินขบวนไปทั่วประเทศ โดยที่ทางการของรัสเซียต้องเข้าปราบปรามเป็นระยะ เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าวนี้เป็นชนวนสำคัญของการเกิดการปฏิวัติล้มล้างระบอบราชาธิปไตยในเวลาต่อมา

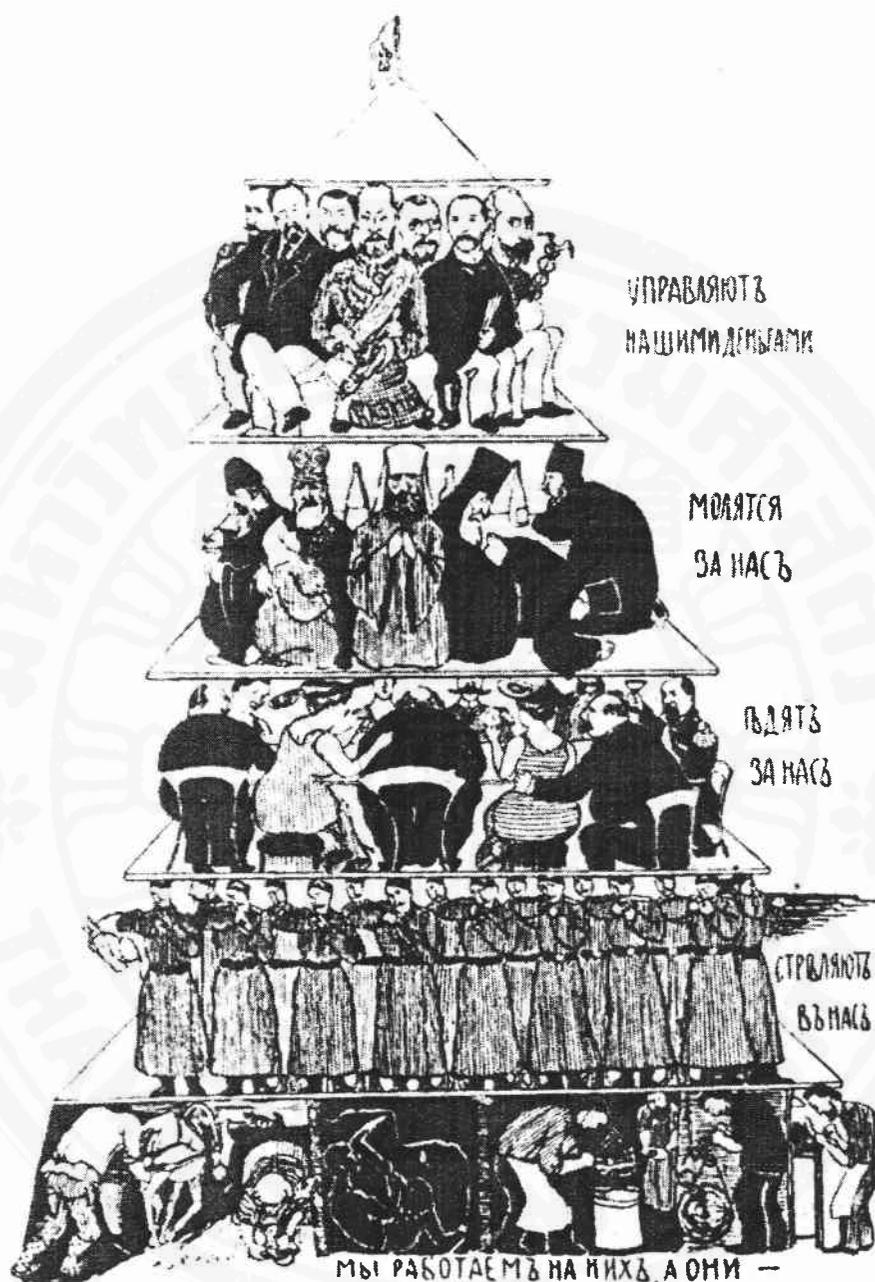
ต้นฉบับ

And Russia?

(1900-1914)

No imperial power before the First World War was more reviled in Europe than the Russian Empire. Generations of democrats hated the Romanov dynasty. Neither Kaiser Wilhelm II of Germany nor Emperor Franz Joseph of Austria-Hungary rivalled Russia's Emperor Nicholas II in notoriety. Repression of Russian parties and trade unions was severe. In 1905 Nicholas reluctantly conceded a parliament (or *Duma*) after months of revolutionary turmoil; but the First Duma, which met in 1906, proved unable to stand hard against the monarchy. Manipulating the new Basic Law to his advantage, the Emperor dispersed the Second Duma and redrew the electoral rules so as to obtain a more compliant Third Duma.

Yet the Russian Empire had weaknesses. Although in 1812 its troops chased Napoleon's troops back into France, its subsequent embroilments were less impressive. In 1854-6, confronting British and French expeditionary forces in Crimea, it failed to drive them out of Russia into the Black Sea. Russian pride was retrieved to some extent by victory over the Turks in the war of 1877-8. But there was no room for complacency; for the Ottoman Empire was generally recognized as being in a condition of irreversible decline. Successive Romanov emperors, whose dynasty had ruled Russia since 1613, saw that much needed to be done to secure their frontiers. And two powers were thought extremely menacing: Germany and Austria-Hungary. They were expected to take military and economic advantage of Turkish decline; and, in particular, Berlin's plan to construct a railway from the Mediterranean seaboard to Baghdad was regarded with trepidation in St Petersburg.

An anonymous picture of the structure of Russian Imperial society circulated before 1917. The workers at the bottom declare how the other layers of people relate to them. From top to bottom, the statements are as follows:

'They dispose of our money.'

'They pray on our behalf.'

'They eat on our behalf.'

'They shoot at us.'

'We work for them while they . . .'

Nicholas II's problems did not exist solely in the west. The Russian Empire, covering a sixth of the world's earth surface, was a continent unto itself. Its boundaries stretched from the Baltic and Black Seas to the Pacific Ocean. In the late nineteenth century, the government in St Petersburg – which was then the Russian capital – joined in the international scramble to expand imperial possessions in Asia and, in 1896, compelled Beijing to grant a profitable railway concession to Russia in northern China. But Japan's rising power gave cause for concern. In January 1904 Nicholas ill-advisedly decided to declare war on her: the result was humiliating defeat both on land and at sea. Japanese military power remained a menace to Russia for the ensuing four decades.

Japan ended this particular war in 1905 through the treaty of Portsmouth on terms generous to Nicholas II. Central Europe, however, remained dangerous and Russia had to cultivate a friendship with France in order to counterbalance the Germans. A Franco-Russian security agreement had been signed in 1893, and this was followed in 1907 by an Entente involving both France and Britain. Meanwhile conciliatory gestures continued to be made to Germany. For Russia, while being a rival of Germany, also benefited from trade with her. Grain, timber and dairy products were exported to Germany; and German finance and industry were important for the growth of manufacturing in St Petersburg. Russia had reason to avoid any closer alliance with Britain and France. Britain competed with Russia for influence in Persia and Afghanistan, and France made occasional demands infringing Russian interests in the Near East. Yet Russia's financial well-being depended more heavily upon France and Britain than upon Germany; and in the longer run the rivalry with Germany and Austria-Hungary would be hard to restrict to the modalities of diplomacy.

Russia's very vastness was more a problem than an advantage. Only Britain with her overseas domains had a larger empire; but Britain could lose India without herself being invaded: the same was not true of Russia and her land-based empire. Russia had prospective enemies to the west, south and east.

The link between industrialization and military effectiveness had been recognized by Peter the Great, who reigned from 1689 to 1725 and set up armaments

works in Tula and elsewhere. But Peter's fervour for industrial growth resulted more from a wish to improve his armies' fighting capacity than to achieve general industrialization. In any case, his keenness to establish factories was not emulated by his immediate successors. Even so, railways had started to be built in the 1830s, and in the 1880s and 1890s governmental policy became favourable again to rapid industrialization. Sergei Witte, Minister of Finances, zealously promoted the case for factories, mines and banks as the Russian Empire pursued its capitalist economic development. Nicholas II gave him his support at home, and Witte relayed his own message to the world's financiers that the profit margins in Russia were huge and the workers obedient.¹

And so manufacturing and mining output rose by an annual rate of eight per cent in the last decade of the nineteenth century and of six per cent between 1907 and the outbreak of the Great War. Fifty thousand kilometres of rail-track had been laid by 1914, including the Trans-Siberian line which linked Moscow to Vladivostok on the edge of the Pacific Ocean. State contracts were vital for this purpose. The armaments factories were sustained by the government's determination to become secure against Germany and Austria-Hungary in the west and Japan in the east. Investment from abroad was also crucial. Nearly half the value of Russian securities excluding mortgage bonds was held by foreigners.² Metallurgical development was especially dynamic. So, too, was the exploitation of the empire's natural resources. Alfred Nobel turned the Baku oilfields into the world's second largest producer after Texas. Timber was also a major export; and coal, iron and gold were extracted intensively.

Russia's domestic industrialists and bankers, too, were highly active. In the Moscow region in particular there was a growing number of large textile plants. At the same time there was an increased output of consumer goods. Clothing, which was manufactured mainly for the home market, was easily Russia's largest industry and, in combination with food-processing, amounted to half of the empire's industrial output (while metal-working and mining enterprises contributed about a seventh).³ Not only armaments and railways but also shoes, furniture and butter were vital elements in

the Russian Empire's economic transformation. Her industry was by no means neglectful of the market for goods of popular consumption.

Although industry led the advance, agriculture was not motionless. Grain harvests increased by an annual average of roughly two per cent from the beginning of the 1880s through to 1913. This change was not smooth and there were several set-backs. The worst was the great famine which afflicted Russia's Volga region in 1891-2, and droughts remained an intermittent problem across the empire. Yet the general situation was moderately positive. For example, cereal production per capita rose by thirty-five per cent between 1890 and 1913. The Russian Empire's exports of wheat and rye made her the world's greatest grain exporter, and roughly 11.5 million tons of cereals were sold abroad each year in the half-decade before the Great War. In the villages, moreover, there was a growing willingness to experiment with new crops: the acreage of sugar-beet was expanded by two fifths between 1905 and 1914.⁴ There was success with the attempt to expand the production of potatoes and dairy products in the Baltic region, and areas of 'Russian' central Asia were given over to cotton-growing.

This diversification of crops was facilitated by the use of factory-produced equipment. Such machinery was found mainly on the large landed estates where the hired hands were the principal section of the labour-force; but peasants, too, bought metal ploughs, corrugated-iron roofs and wire fences as well as leather shoes, nails and greatcoats whenever they could afford it.

Attitudes, however, were altering only very slowly. Peasants, while making money from the expanded market for their products, kept to traditional notions and customs. In Russia the main rural institution was the village land commune. This body meted out justice according to the local understandings about economic and social fairness. In some areas this involved the periodic redistribution of land among the households of the commune; but even where land was held fixedly, peasants continued to comply with the decisions of the commune. A degree of egalitarianism existed. There was also a tradition of mutual responsibility, a tradition that had been fortified by the Emancipation Edict of 1861 which levied taxes from the village commune as a whole

rather than from particular households or individuals. Peasants were accustomed to acting collectively and to taking decisions among themselves about life in the village.⁵

But this did not mean that the peasantry's conditions were wholly equalized. A handful of households in a commune would typically be better off than the rest; and the affluent peasants became known as *kulaki* (which in Russian means 'fists'). They lent money, they hired labour; they rented and bought land. Poorer households, especially those which lacked an adult male and had to get by with youngsters doing the work, tended to decline into penury. Life was nasty, brutish and short for most peasants.

So long as the peasantry complied with the state's demands for taxes and conscripts, there was little governmental interference in rural affairs. Until the mid-nineteenth century, most peasants had been bonded to the noble owners of landed estates. Emperor Alexander II saw this to have been an important reason for the Russian Empire's débâcle in the Crimean War of 1854-6, and in 1861 he issued an Emancipation Edict freeing peasants from their bondage. The terms of their liberation were ungenerous to them. On average, peasants were left with thirteen per cent less land to cultivate than before the Edict.⁶ Consequently despite being pleased to be relieved of the gentry's domineering administration of the villages, the peasantry was discontented. There was a belief among peasants that the Emperor ought to transfer all land, including their former masters' fields and woods, to them and that they themselves should appropriate this land whenever the opportunity might arise.

The Emancipation Edict, by removing the gentry's automatic authority over the peasantry, had to be accompanied by several reforms in local government, the judiciary, education and military training. Elective representative bodies known as the *zemstva* were set up in the localities to carry out administrative functions. Local courts, too, were established; and provision for popular education was increased: by the turn of the century it was reckoned that about a quarter of the rural population was literate – and in the largest cities the proportion was three quarters.⁷ The armed forces reduced the term of service from twenty-five years to six years at the most. Still the peasants were unsatisfied. They were annoyed that they had to pay for the land they received through the Emancipation Edict. They resented also that they, unlike

the nobility, were liable to corporal punishment for misdemeanours. They remained a class apart.

Alexander II also insisted that they should have permission from their communes before taking up work in towns; for he and his ministers were fearful about the rapid creation of an unruly urban 'proletariat' such as existed in other countries. But this brake on industrial growth was insubstantial. In order to meet their fiscal obligations, communes found it convenient to allow able-bodied young men to seek jobs in factories and mines and remit some of their wages to the family they left behind them in the village. By 1913 there were about 2.4 million workers in large-scale industry.⁸ The figure for the urban working class reached nearly eleven million when hired labourers in small-scale industry, building, transport, communications and domestic service were included. There were also about 4.5 million wage-labourers in agriculture. Thus the urban and rural working class quadrupled in the half-century after the Emancipation Edict.⁹

Change occurred, too, amidst the middle and upper classes. Owners of large estates in the more fertile regions adopted Western agricultural techniques and some of them made fortunes out of wheat, potatoes and sugar-beet. Elsewhere they increasingly sold or rented their land at prices kept high by the peasantry's land-hunger. The gentry took employment in the expanding state bureaucracy and joined banks and industrial companies. With the increase in the urban population there was a rise in the number of shopkeepers, clerks and providers of other products and services. The cities of the Russian Empire teemed with a new life that was bursting through the surface of the age-old customs.

The monarchy tried to hold on to its prerogatives by ensuring that the middle and upper classes should lack organizations independent from the government. There were a few exceptions. The Imperial Economic Society debated the great issues of industrialization. The Imperial Academy, too, managed to elude excessive official restriction, and several great figures won international acclaim. The chemist Mendeleev and the behavioural biologist Pavlov were outstanding examples. But the various professional associations were subjected to constant surveillance and intimidation, and could never press their case in the Emperor's presence. The industrialists and bankers,

too, were nervous and their organizations were confined to local activities; and tsarism kept them weak by favouring some at the expense of others. Imperial Russia put obstacles in the way of autonomous civic activity.

And so the transformation of society was in its early stages before the Great War and the bulk of economic relationships in the Russian Empire were of a traditional kind: shopkeepers, domestic servants, carriage-drivers and waiters lived as they had done for decades. The *khodoki* – those peasants who travelled vast distances to do seasonal work in other regions – were a mass phenomenon in central and northern Russia.

Even those factories which used the most up-to-date, imported machinery continued to rely heavily upon manual labour. Living conditions in the industrial districts were atrocious. Moscow textile-factory owners had a paternalist attitude to their work-force; but most of them failed to supply their workers with adequate housing, education and other amenities. Russian workers lived in squalor and were poorly paid by the standards of contemporary industrial capitalism. Like the peasants, they felt excluded from the rest of society. A chasm of sentiment separated them from their employers, their foremen and the police. They were forbidden to form trade unions; they were subordinated to an arbitrarily-applied code of labour discipline at their places of work. The Ministry of Internal Affairs in the late nineteenth century showed sympathy with their plight. But the interests of the owners were usually given official protection against the demands of the workers.

The established working class which had existed in Moscow, St Petersburg and Tula grew rapidly under Nicholas II. But the precariousness of their conditions encouraged workers to maintain their ties with the countryside. Relatives cultivated the communal allotments of land for them; and, in the event of strikes, workers could last out by returning to the villages. This was a system of mutual assistance. Peasant households expected the workers not only to help them financially but also to come back to help with the harvest.

The linkage between countryside and town helped to sustain traditional ideas. Religious belief was prevalent across the empire, and Christmas, Easter and

the great festivals were celebrated with gusto by Russians and other Christian nationalities. The priest was a central figure, accompanying the peasants into the fields to bless the sowing and pray for a good crop. But pagan vestiges, too, survived in the peasant world-view and the ill-educated, poorly-paid parish priest rarely counteracted the prejudices of his parishioners. Both the Russian peasant and the Russian worker could be crude in the extreme. Heavy drinking was common. Syphilis was widespread. Fists and knives were used to settle disagreements. And the peasantry ferociously enforced its own forms of order. It was not uncommon for miscreants to undergo vicious beating and mutilation. The sophistication of St Petersburg salons was not matched in the grubby, ill-kempt villages.

Thus the Russian Empire was deeply fissured between the government and the tsar's subjects; between the capital and the provinces; between the educated and the uneducated; between Western and Russian ideas; between the rich and the poor; between privilege and oppression; between contemporary fashion and centuries-old custom. Most people (and ninety per cent of the Emperor's subjects had been born and bred in the countryside)¹⁰ felt that a chasm divided them from the world inhabited by the ruling élites.

Ostensibly the Russian nation was the pre-eminent beneficiary of the empire; but national consciousness among Russians was only patchily developed and local traditions and loyalties retained much influence. This was evident in a number of ways. One example is the way that migrants, as they moved into the towns for work, tended to stay together with people from the same area. The man from Saratov found the man from Arkhangelsk almost as alien as someone from Poland or even Portugal. Remarkable differences of dialect and accent prevailed. Despite the current economic transformation, furthermore, most Russians did not move to the nearest town: many did not even visit the neighbouring village. The lifestyles of Russian peasant communities were so strongly rooted in particular localities that when peasants migrated to areas of non-Russian population they sometimes abandoned these lifestyles and identified themselves with their new neighbours.

There had nevertheless been times when the peasants had rallied to the government's side. Patriotic sentiments were roused by the Napoleonic invasion in 1812 and the Russo-Turkish war of 1877-8;¹¹ and a deep dislike of foreign traders, mercenaries and advisers had existed in previous centuries.¹² The general processes of industrialization and education, too, had an effect on popular sentiments. Russians were moving to towns; they were becoming literate; they could travel from one part of the country to another; they had chances of changing their type of occupation. As they met and talked and worked together, they started to feel that they had much in common with each other.

Yet national consciousness was not a dominant sentiment among Russians. Most of them at the beginning of the twentieth century were motivated by Christian belief, peasant customs, village loyalties and reverence for the tsar rather than by feelings of Russian nationhood. Christianity itself was a divisive phenomenon. The Russian Orthodox Church had been torn apart by a reform in ritual imposed by Patriarch Nikon from 1653. Those who refused to accept Nikon's dispensations fled to the south, the south-east and the north and became known as the Old Believers. Other sects also sprang up among Russians. Some of these were strange in the extreme, such as the *Khlysty* who practised castration of their adherents. Others were pacifists; notable among them were the Dukhobors. There was also a growth of foreign Christian denominations such as the Baptists. What was common to such sects was their disenchantment not only with the Russian Orthodox Church but also with the government in St Petersburg.

This situation limited the Russian Orthodox Church's ability to act as the unifying promoter of Russian national values. Compelled to act as a spiritual arm of the tsarist state, the Church conducted a campaign of harassment against the Russian sects. The kind of intellectual effervescence characteristic of 'national' churches in other countries was discouraged in Russia. The tsar and his ecclesiastical hierarchy wanted an obedient, obscurantist traditionalism from the Russian Orthodox Church, and had the authority to secure just that.

Nor did a clear sense of national purpose emanate from the intelligentsia even though the leading cultural figures in the nineteenth century explored how best the human and natural resources of Russia might be organized. The poems of Alexander Pushkin; the novels of Lev Tolstoy, Fëdor Dostoevski and Ivan Turgenev; the paintings of Ivan Repin; the music of Modest Musorgski and Pëtr Chaikovski; all such works stressed that Russia had a great potential which had yet to be effectively tapped. Among creative artists, the musicians were exceptional in displaying allegiance to the monarchy. Most of the intellectuals in their various ways hated tsarism and this attitude was shared by students, teachers, doctors, lawyers and other professional groups.¹³ It was a commonplace amidst the intelligentsia that the autocratic monarchy was stifling the development of the Russian national spirit.

And yet the intellectuals were remote from agreeing what they meant by Russianness. Indeed many of them abhorred the discourse of national distinctness. While criticizing the imperial nature of the state, they disliked the thought of breaking it up into several nation-states; instead they pondered how to create a multinational state which would deny privileges to any particular nation. Anti-nationalism was especially characteristic of the socialists; but several leading liberals, too, refused to invoke ideas of Russian nationalism.

It was left to far-right public figures, including some bishops of the Russian Orthodox Church, to argue for the interests of ethnic Russians at the expense of the other peoples of the Russian Empire. Several monarchist organizations came into existence after 1905 which sought to promote this case. The most influential of them was the Union of the Russian People, which had the undisguised support of Nicholas and his family.¹⁴ Such organizations called for the unconditional restoration of autocracy. They lauded the tsar, the Russian Orthodox Church and 'the simple people'. They hated the Jews, whom they blamed for all the recent disturbances in the empire. They helped to form gangs, usually known as the Black Hundreds, which carried out bloody pogroms against Jewish communities in the western borderlands. By stirring up a xenophobic hysteria, they aimed to reunite the tsar and the Russian people.

After his initial declaration of sympathy for the Union of the Russian people, Nicholas took a more measured public stance. He left it to the Union to do what it could. But he was a tsar. He was far too austere to become a rabble-rouser, and his wish to be respected by fellow monarchs abroad was undiminished. Nothing done by Nicholas had an entirely clear purpose or consistent implementation.

Among Nicholas's inhibitions was the fact that he could not feel confident about the loyalty of his Russian subjects. The Imperial state oppressed Russian peasants, soldiers and workers as well as their non-Russian counterparts. What is more, the Russians constituted only forty-four per cent of the Imperial population in the two decades before 1917.¹⁵ The empire was a patchwork quilt of nationalities, and the Russians were inferior to several of the other nations in educational and occupational accomplishment. Nicholas II's German, Jewish and Polish subjects had a much higher average level of literacy than his Russian ones;¹⁶ and Germans from the Baltic region held a disproportionately large number of high posts in the armed forces and the bureaucracy. Moreover, the Poles, Finns, Armenians, Georgians had a clearer sense of nationhood than Russians: their resentment of imperial interference was strong. It would not have made sense to alienate such nationalities from the regime more than was necessary.¹⁷

Thus the tsarist state in the nineteenth century was primarily a supranational state; it was not one of those several nation-states that had simply acquired an empire. Loyalty to the tsar and his dynasty was the supreme requirement made by the Russian Empire.

Not that the tsars were averse to brutal repression. The Polish Revolt of 1863 had been savagely quelled; and in the North Caucasus, which had been conquered only in the 1820s, the rebel leader Shamil raised a Muslim banner of revolt against tsarism and was not defeated until 1859. The autonomy granted to Finnish administration and education was trimmed on the instructions of Emperor Nicholas II. The Uniate Church in Ukraine and Belorussia; the Armenian and Georgian Orthodox Churches; the Lutheran Churches among Estonians and Latvians; the Catholic Church in Lithuania and 'Russian' Poland: all resented the official interference in their practices

of worship and became crucibles of anti-tsarist discontent. Meanwhile most Jews were constrained to live within the Pale of Settlement in the empire's western borderlands – and Nicholas crudely believed them to be responsible for subverting the entire empire.

In his more reflective moments, however, he recognized that the regime's security was endangered less by the 'national question' than by the 'labour question' – and most factory workers were ethnic Russians. The illegal labour movement had come to life intermittently in the 1890s, but strikes were more the exception than the rule. Peasant disturbances also occurred. Until after the turn of the century, however, tsarism was strongly in place. Rumblings against the monarchy were only intermittent. Liberals, being forbidden to form a political party, held grand banquets to celebrate anniversaries of past events that had embarrassed the monarchy. Peasants whose harvests were twice ruined by bad weather after 1900 were intensely discontented. Workers, too, were disgruntled. The government, acting on the advice of Moscow police chief Sergei Zubatov, had allowed the setting up of politically-controlled local trade unions; and this gave rise to a legal labour movement determined to take on the authorities.

On Sunday, 9 January 1905 a revolutionary emergency occurred when a peaceful procession of demonstrators, led by Father Georgi Gapon, was fired upon outside the Winter Palace in St Petersburg. Innocent civilians, including women and children, were slaughtered. The event became known as Bloody Sunday. Immediately across the Russian Empire there were strikes and marches in protest. Poland and Georgia became ungovernable over the following weeks. In Russia there was revulsion against the Emperor among factory workers, and their demonstrations were initially given approval by industrialists.

As the press began to criticize the authorities, Nicholas II set up an enquiry into the reasons for popular discontent. The news from the Far East brought further discredit to the monarchy. In February 1905 Russian land forces were crushed at Mukden; in May the Baltic fleet was annihilated in the battle of Tsushima. The myth of the regime's invincibility was dissipated and the illegal political parties emerged from clandestinity. The two largest of them were the Russian Social-Democratic Labour Party and the Party of Socialist-Revolutionaries. The former were Marxists who wanted

the urban working class to lead the struggle against the monarchy; the latter were agrarian socialists who, while also trying to appeal to workers, put greater faith in the revolutionary potential of the peasantry. Both sought the overthrow of the Romanov dynasty. Liberals, too, organized themselves by establishing the Constitutional-Democratic Party in October 1905. On all sides the autocracy was under siege.

Workers formed strike committees; peasants began to make illegal use of the gentry's timber and pastures and to take over arable land. A mutiny took place in the Black Sea fleet and the battleship *Potëmkin* steamed off towards Romania. Troops returning from the Far East rebelled along the Trans-Siberian railway. In September 1905 the St Petersburg Marxists founded a Soviet (or Council) of Workers' Deputies. It was elected by local factory workers and employees and became an organ of revolutionary local self-government. Nicholas II at last took the advice from Sergei Witte to issue an October Manifesto which promised 'civil liberty on principles of true inviolability of person, freedom of conscience, speech, assembly and association'. There would also be an elected Duma and adult males in all classes of the population would be enfranchised. Without the Duma, no law could be put into effect. It seemed that autocracy was announcing its demise.

The Manifesto drew off the steam of the urban middle-class hostility and permitted Nicholas II to suppress open rebellion. Many liberals urged that the Emperor should be supported. The Petersburg Soviet leaders – including its young deputy chairman Lev Trotski – were arrested. An armed uprising was attempted by the Moscow Soviet under the Social-Democrats and Socialist-Revolutionaries in December 1905. But the rising was quelled. Loyal military units were then deployed elsewhere against other organizations and social groups in revolt. And, as order was restored in the towns and on the railways, Nicholas II published a Basic Law and ordered elections for the State Duma. By then he had introduced qualifications to his apparent willingness to give up autocratic authority. In particular, he could appoint the government of his unrestricted choice; the Duma could be dissolved at his whim; and he could rule by emergency decree. Not only Social-Democrats and Socialist-Revolutionaries but also the Constitutional-Democrats (or Kadets) denounced these manoeuvres.

The peasantry had not been much slower to move against the authorities than the workers: most rural districts in European Russia were categorized as 'disorderly' in summer 1905.¹⁸ Illegal sawing of timber and pasturing of livestock on landlords' land took place. Threats were made on gentry who lived in the countryside. Often a cockerel with its neck slit would be laid on the doorstep of their houses to warn them to get out of the locality. The Russian peasant households organized their activities within their communes – and frequently it was the better-off households which took the leading role in the expression of the peasantry's demands. In 1905-6 the countryside across the empire was in revolt. Only the fact that Nicholas II could continue to rely upon a large number of the regiments which had not been sent to the Far East saved him his throne. It was a very close-run thing.

And so the First State Duma met in April 1906. The largest group of deputies within it was constituted by peasants belonging to no party. Contrary to Nicholas II's expectation, however, these same deputies stoutly demanded the transfer of the land from the gentry. He reacted by dissolving the Duma. The party with the greatest number of places in the Duma was the Constitutional-Democratic Party and its leaders were so angered by the Duma's dispersal that they decamped to the Finnish town of Vyborg and called upon their fellow subjects to withhold taxes and conscripts until a fuller parliamentary order was established. Nicholas faced them down and held a further set of elections. To his annoyance, the Second Duma, too, which assembled in March 1907, turned out to be a radical assembly. Consequently Nicholas turned to his Minister of Internal Affairs, Pëtr Stolypin, to form a government and to rewrite the electoral rules so as to produce a Third Duma which would increase the importance of the gentry at the expense of the peasantry.

Stolypin was a reforming conservative. He saw the necessity of agrarian reform, and perceived the peasant land commune as the cardinal obstacle to the economy's efficiency and society's stability. He therefore resolved to dissolve the commune by encouraging 'strong and sober' peasant households to set themselves up as independent farming families. When the Second Duma had opposed him for his failure to grant the land itself to the peasantry, Stolypin had used the emergency powers

of Article 87 of the Basic Law to push through his measures. When Russian peasants subsequently showed themselves deeply attached to their communes, he used a degree of compulsion to get his way. Nevertheless his success was very limited. By 1916 only a tenth of the households in the European parts of the empire had broken away from the commune to set up consolidated farms – and such farms in an area of great fertility such as west-bank Ukraine were on average only fifteen acres each.¹⁹

It was also recognized by Stolypin that the Imperial government would work better if co-operation were forthcoming from the Duma. To this end he sought agreements with Alexander Guchkov and the so-called Octobrist Party (which, unlike the Kadets, had welcomed the October Manifesto). Guchkov's Octobrists were monarchist conservatives who thought roughly along the same lines as Stolypin, but insisted that all legislation should be vetted by the Duma.²⁰ At the same time Stolypin wanted to strengthen a popular sense of civic responsibility; he therefore persuaded the Emperor to increase the peasantry's weight in the elections to the zemstva. Peasants, he argued, had to have a stake in public life. The political, social and cultural integration of society was vital and Stolypin became convinced that Russian nationalists were right in arguing that Russia should be treated as the heartland of the tsarist empire. Further curtailments were made on the already narrow autonomy of Poles, Finns and other nations of the Russian Empire; and Stolypin strengthened the existing emphasis on Russian-language schooling and administration.

At court, however, he was regarded as a self-interested politician bent upon undermining the powers of the Emperor. Eventually Nicholas, too, saw things in this light, and he steadily withdrew his favour from Stolypin. In September 1911, Stolypin was assassinated by the Socialist-Revolutionary Dmitri Bogrov in Kiev. There were rumours that the *Okhrana*, the political police of the Ministry for the Interior, had facilitated Bogrov's proximity to the premier – and even that the Emperor may have connived in this. Whatever the truth of the matter, the Emperor resumed policies involving the minimum of co-operation with the State Duma. Intelligent conservatism passed away with the death of Pëtr Stolypin.

Yet it was no longer possible for tsarism to rule the country in quite the old fashion. In the eighteenth century it had been exclusively the nobility which had knowledge of general political affairs. The possession of this knowledge served to distance the upper classes from the rest of society. At home the families of the aristocracy took to speaking French among themselves; they imbibed European learning and adopted European tastes. A line of exceptional noblemen – from Alexander Radishchev in the 1780s through to an anti-tsarist conspiracy known as the Decembrists in 1825 – questioned the whole basis of the old regime's legitimacy. But vigorous suppression did not eliminate the problem of dissent. Some of the greatest exponents of Russian literature and intellectual thought – including Alexander Herzen, Nikolai Chernyshevski, Ivan Turgenev and Lev Tolstoy – made it their life's work to call for a drastic change in conditions.

Permanent opposition had taken organized form from the 1860s despite the prohibition on the formation of political parties, on the holding of political meetings and on public demands for political freedom. Most of the rebels were believers in agrarian socialism. Called the *narodniki* (or populists), they argued that the egalitarian and collectivist spirit of the peasant land commune should be applied to the whole society. At first they had gathered in little secret circles. But by 1876 they had founded a substantial party, Land and Freedom, which conducted propaganda among intellectuals and workers as well as among peasants, and also carried out acts of terror upon officials. When Land and Freedom fell apart, a group of terrorists calling themselves People's Will was formed. It succeeded in assassinating Emperor Alexander II in 1881. Political repression was intensified; but as quickly as one group might be arrested another would be formed. Not only narodniki but also Marxists and liberals founded tenacious organizations in the 1890s.

The culture of opposition was not confined to the revolutionary activists. In the nineteenth century there was a remarkable expansion of education: secondary schools and universities proliferated and students were remarkably antagonistic to the regime. The methods of instruction and discipline grated upon young people.

Nor did their unease disappear in adulthood. The tsarist order was regarded by them as a humiliating peculiarity that Russia should quickly remove.

Their feelings were strengthened by journalists and creative writers who informed public opinion with a freedom that increased after 1905.²¹ Previously, most legal newspapers had been conservative or very cautiously liberal; afterwards they spanned a range of thought from proto-fascist on the far right to Bolshevik on the far left. Although the Okhrana closed publications that openly advocated sedition, the excitement of opinion against the authorities was constant. Not only newspapers but also trade unions, sickness-insurance groups and even Sunday schools were instruments of agitation. The regime stipulated that trade unions should be locally based and that their leaderships should be drawn from the working class. But this served to give workers an experience of collective self-organization. By thrusting people on to their own resources, tsarism built up the antidote to itself. The rationale of the old monarchy was further undermined.

Even so, the Okhrana was very efficient at its tasks. The revolutionary leaders had been suppressed in 1907; their various organizations in the Russian Empire were penetrated by police informers, and the arrest of second-rank activists continued. Contact between the *émigrés* and their followers was patchy.

The repression secured more time for the dynasty; it also strengthened the determination of the revolutionaries to avoid any dilution of their ideas. At the turn of the century it had been the Marxists who had been most popular with political intellectuals. A party had been formed, the Russian Social-Democratic Labour Party, in 1899. But it quickly dissolved into factionalism, especially among the *émigrés*. One of the factions, the Bolsheviks (or Majoritarians), was led by Vladimir Lenin. His booklet of 1902, *What Is To Be Done?*, described the need for the party to act as the vanguard of the working class. He laid down that party members should be disciplined in organization and loyal in doctrine. The party in his opinion should be highly centralized. His theories and his divisive activity disrupted the Second Party Congress in 1903. And Lenin compounded his controversial reputation in 1905 by proposing that the projected overthrow of the Romanov monarchy should be followed by a 'provisional

revolutionary democratic dictatorship of the proletariat and the peasantry' – and he anticipated the use of terror in order to establish the dictatorship.²²

These specifications alarmed his opponents – the so-called Mensheviks (or Minoritarians) – in the Russian Social-Democratic Labour Party who had always contended that Russia should undergo a 'bourgeois' revolution and complete her development of a capitalist economy before undertaking the 'transition to socialism'. They denounced the projected dictatorship as having nothing in common with genuinely socialist politics. And they wanted a more loosely-organized party than the Bolsheviks had devised.

The other great revolutionary party was the Party of Socialist-Revolutionaries, which inherited the traditions of the narodniki of the nineteenth century. Their leading theorist was Viktor Chernov. Unlike the narodniki, the Socialist-Revolutionaries did not think that Russia could move straight into socialism without a capitalist stage of economic development. But whereas the Marxists, be they Bolsheviks or Mensheviks, saw the urban workers as the great revolutionary class, the Socialist-Revolutionaries held the peasantry in higher regard and believed that peasants embodied, however residually, the egalitarian and communal values at the heart of socialism. But the Socialist-Revolutionaries recruited among the working class, and in many cities, were rivals to the Russian Social-Democratic Party. In many ways there were differing emphases rather than totally sharp distinctions between Marxists and Socialist-Revolutionaries in their ideas at lower organizational levels of their respective parties; and they suffered equally at the hands of the Okhrana.

The events of 1905-6 had already shown that if ever the people were allowed free elections, it would be these three parties that would vie for victory. The Kadets recognized the limitations of their own popularity and responded by adopting a policy of radical agrarian reform. They proposed to transfer the land of the gentry to the peasantry with suitable monetary compensation for the gentry. But this would never be sufficient to outmatch the appeal of the Socialist-Revolutionaries, Mensheviks and Bolsheviks unless that franchise was formulated in such a way as to give advantage to the middle classes.

Truly this was already a creaky structure of power. Matters were not helped by the fact that the Emperor was not respected. He was a monarch whose capacity for hard work was not matched by outstanding intelligence. He had no clear vision for Russia's future and wore himself out with day-to-day political administration. He found contentment only in the company of his family and was thought to be hen-pecked by his spouse Alexandra. In fact he was more independent from her than the rumours suggested, but the rumours were believed. Furthermore, he surrounded himself with advisers who included a variety of mystics and quacks. His favouritism towards the Siberian 'holy man' Grigori Rasputin became notorious. Rasputin had an uncanny ability to staunch the bleeding of the haemophiliac heir to the throne, Aleksei; but, protected by the Imperial couple, Rasputin gambled and wenched and intrigued in St Petersburg. The Romanovs sank further into infamy.

It was not that Nicholas entirely isolated himself from the people. He attended religious ceremonies; he met groups of peasants. In 1913 the tercentenary of the Romanov dynasty was celebrated with acclaim, and the Emperor was filmed for the benefit of cinema-goers. But he seems to have had a horror of his urban subjects: intellectuals, politicians and workers were distrusted by him.²³ Nicholas was out of joint with his times.

Yet the immediate danger to the regime had receded. The empire's subjects settled back into acceptance that the Okhrana and the armed forces were too strong to be challenged. Peasant disturbances were few. Stolypin had been ruthless ordering the execution of 2796 peasant rebel leaders after field courts-martial.²⁴ The hangman's noose was known as 'Stolypin's necktie'. Student demonstrations ceased. National resistance in the non-Russian regions virtually disappeared. Professional associations behaved circumspectly so as to avoid being closed down by the authorities. The labour movement, too, was disrupted by police intervention. Strikes ceased for a while. But as the economy experienced an upturn and mass unemployment fell, workers regained their militant confidence. Sporadic industrial conflicts returned, and a single event could spark off trouble across the empire.

This eventually occurred in April 1912 when police fired upon striking miners in the gold-fields near the river Lena in Siberia. Demonstrations took place in sympathy elsewhere. A second upsurge of opposition took place in June 1914 in St Petersburg. Wages and living conditions were a basic cause of grievance; so, too, was the resentment against the current political restrictions.²⁵

The recurrence of strikes and demonstrations was an index of the liability of the tsarist political and economic order to intense strain. The Emperor, however, chose to strengthen his monarchical powers rather than seek a deal with the elected deputies in the State Duma. Not only he but also his government and his provincial governors could act without reference to legal procedures. The Duma could be and was dispersed by him without consultation; electoral rules were redrawn on his orders. Opponents could be sentenced to 'administrative exile' by the Ministry of Internal Affairs without reference to the courts – and this could involve banishment to the harshest regions of Siberia. In 1912, 2.3 million people lived under martial law and 63.3 million under 'reinforced protection'; provincial governors increasingly issued their own regulations and enforced them by administrative order.²⁶ The 'police state' of the Romanovs was very far from complete and there were signs that civil society could make further advances at the state's expense. Yet in many aspects there was little end to the arbitrary governance.

Nicholas would have made things easier for himself if he had allowed himself to be restrained constitutionally by the State Duma. Then the upper and middle classes, through their political parties, would have incurred the hostility that was aimed at the Emperor. Oppressive rule could have been reduced at a stroke. The decadence and idiocy of Nicholas's court would have ceased to invite critical scrutiny; and by constitutionalizing his position, he might even have saved his dynasty from destruction. As things stood, some kind of revolutionary clash was practically inevitable. Even the Octobrists were unsympathetic to their sovereign after his humiliation of Stolypin.

But Nicholas also had reason to doubt that the Duma would have been any better at solving the difficulties of the Russian Empire. Whoever was to rule Russia would face enormous tasks in transforming its economic, cultural and administrative arrangements if it was not to fall victim to rival Great Powers. The growth in industrial

capacity was encouraging; the creation of an indigenous base of research and development was less so. Agriculture was changing only at a slow pace. And the social consequences of the transformation in town and countryside were tremendous. Even the economic successes caused problems. High expectations were generated by the increased knowledge about the West among not only the intelligentsia but also the workers. The alienated segment of society grew in number and hostility.

Yet the empire suffered as much from traditionalism as from modernity. For example, the possession of land in the village commune or the ability to return to the village for assistance was a powerful factor in enabling Russian workers to go on strike. Russian and Ukrainian peasants identified more with their village than with any imperial, dynastic or national idea. Furthermore, those inhabitants of the empire who had developed a national consciousness, such as the Poles, were deeply discontented at their treatment and would always cause trouble. The religious variety of the empire only added to the regime's problems, problems which were likely to increase as urbanization and education proceeded.

Yet if the empire was ever to fall apart, it would not even be clear to which area Russia might easily be confined. Russians lived everywhere in the Russian Empire. Large pockets of them existed in Baku, in Ukraine and in the Baltic provinces. Migrations of land-hungry Russian peasants had been encouraged by Stolypin, to Siberia and to Russia's possessions in central Asia. No strict notion of 'Russia' was readily to hand, and the St Petersburg authorities had always inhibited investigation of this matter. The Russian-ruled region of Poland was described as 'the Vistula provinces'; 'Ukraine', 'Latvia' and 'Estonia' did not appear as such on official maps. So where was Russia? This sprawling giant of a country was as big or as small as anyone liked to think of it as being. Few Russians would deny that it included Siberia. But westwards was it to include Ukraine and Belorussia? National demography and geography were extremely ill-defined, and the vagueness might in the wrong circumstances lead to violence.

After the turn of the century it was getting ever likelier that the wrong circumstances would occur. Social strife was continual. National resentments among the non-Russians were on the rise. Political opposition remained strident and

determined. The monarchy was ever more widely regarded as an oppressive, obsolescent institution which failed to correspond to the country's needs. Nicholas II had nearly been overthrown in 1905. He had recovered his position, but the basic tensions in state and society had not been alleviated.

NOTES

1. T. von Laue, *Serge Witte and the Industrialisation of Russia*.
2. O. Crisp, *Studies in the Russian Economy before 1914*, p. 154.
3. *Ibid.*, pp. 34-5.
4. S. M. Dubrovskii, *Sel'skoe khozyaistvo i krest'yanstvo Rossii v period imperializma*, p. 225.
5. T. Shanin, *The Awkward Class*, ch. 2.
6. This figure does not include Russian-ruled Poland: A. Gershenkron, 'Agrarian Policies and Industrialisation', p. 730.
7. A. G. Rashin, *Naselenie Rossii za 100 let*, pp. 297-9.
8. M. Perrie and R. W. Davies, 'The Social Context', p.40.
9. A. G. Rashin, *Formirovanie rabochego klassa Rossii*, p.171.
10. R. Kaiser, *The Geography of Nationalism in Russia and the Soviet Union*, p. 53.
11. J. M. Hartley, *Alexander I*, p. 118.
12. H. Rogger, *National Consciousness in Eighteenth-Century Russia*, ch. 1.
13. B. Eklof, *Russian Peasant Schools*, pp. 243-4.
14. O. Figes, *A People's Tragedy*, p. 196.
15. Kaiser, *The Geography of Nationalism*, table 2:10.
16. *Ibid.*, table 2:8.
17. H. Seton-Watson, *The Russian Empire, 1801-1917*.
18. A. Ascher, *The Russian Revolution of 1905*, p. 163.
19. S. M. Dubrovskii, *Stolypinskaya agrarnaya reforma*, pp. 572, 583, 586.
20. G. A. Hosking, *The Russian Constitutional Experiment*, ch. 2.
21. C. Ferenczi, 'Freedom of the Press, 1905-1914', pp. 198, 211.

22. R. Service, *Lenin: A Political Life*, vol. 1, p. 135.
23. Figs, *A People's Tragedy*, pp. 1-17.
24. V. S. Dyakin et al., *Krizis samoderzhaviya v Rossii, 1895-1917*, p. 448.
25. R. McKean, *St Petersburg Between the Revolutions*, ch. 10.
26. P. Waldron, 'States of Emergency', p. 4.

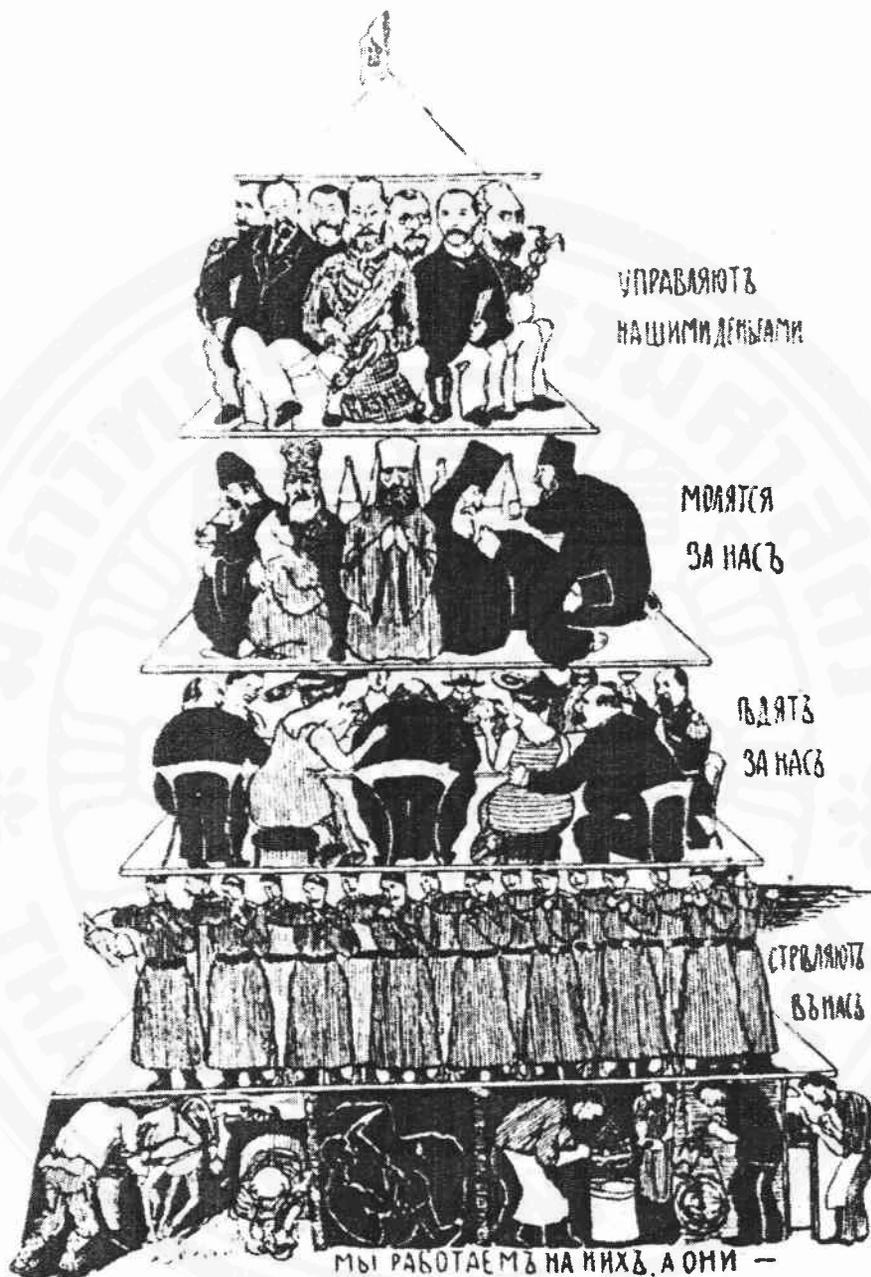
บทแปล

รัสเซียเป็นอย่างไร?¹

(ค.ศ. 1900-1914)

ไม่มีอำนาจของอาณาจักรใดในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 จะถูกวิพากษ์วิจารณ์ในยุโรปมากไปกว่าจักรวรรดิรัสเซีย² (Russian Empire) อีกแล้ว ผู้สนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตยหลายยุคหลายสมัยเกลียดชังราชวงศ์โรมานอฟ (Romanov)³ แม้พระเจ้าไกเซอร์วิลเฮล์มที่ 2 (Kaiser Wilhelm II) แห่งเยอรมนีหรือพระเจ้าจักรพรรดิฟรานซ์ โยเซฟ (Franz Joseph) แห่งออสเตรีย-ฮังการี ก็ไม่สามารถเทียบความมีชื่อเสียงในทางลบกับพระเจ้าจักรพรรดินิโคลัสที่ 2 (Nicholas II) แห่งรัสเซียได้เลย⁴ ความอดทนอดกลั้นของพรรคการเมืองและสหภาพแรงงานต่างๆ ของรัสเซียก็ถึงขั้นวิกฤต ในปี ค.ศ. 1905 พระเจ้านิโคลัสทรงยอมรับความพ่ายแพ้อย่างไม่เต็มพระทัย⁵ ต่อสภาผู้แทนราษฎร⁶ หรือสภาคูมา⁷ (Duma) หลังเกิดความสับสนอลหม่านช่วงการปฏิวัติเป็นเวลาหลายเดือน แต่สภาคูมาชุดแรก ซึ่งได้ประชุมกันในปี ค.ศ. 1906 พิสูจน์ให้เห็นว่าไม่สามารถต้านทานต่อระบอบราชาธิปไตยได้ พระจักรพรรดิจึงทรงพลิกสถานการณ์ให้กฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับใหม่เอื้อประโยชน์ต่อพระองค์ ด้วยการสลายสภาคูมาชุดที่ 2 และทรงร่างกฎหมายเลือกตั้งขึ้นอีกครั้ง เพื่อที่จะให้สภาคูมาชุดที่ 3 ยินยอมปฏิบัติตามพระองค์มากยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตามจักรวรรดิรัสเซียยังมีจุดอ่อนหลายประการ⁸ แม้ว่าในปี ค.ศ. 1812 กองกำลังของรัสเซียจะขับไล่กองทัพของพระเจ้านโปเลียน (Napoleon) กลับไปยังฝรั่งเศสได้ แต่สิ่งที่เกิดขึ้นหลังจากนั้นก็กลับสร้างความประทับใจได้น้อยลง โดยเมื่อปี ค.ศ. 1854-6 ในการเผชิญหน้ากับกองกำลังทหารของอังกฤษและฝรั่งเศสบนคาบสมุทรไครเมีย (Crimea)⁹ รัสเซียไม่สามารถขับไล่ศัตรูให้พ้นประเทศโดยให้ถอยร่นไปทางทะเลดำได้ พวกเขาได้สูญเสียความภาคภูมิใจกลับคืนมาบ้างจากชัยชนะเหนือพวกเติร์กในสงครามปี ค.ศ. 1877-8¹⁰ แต่รัสเซียไม่สามารถจะกระหึ่มยืมย่องได้ เพราะเป็นสิ่งที่รู้กันโดยทั่วไปว่าอาณาจักรออตโตมาน (Ottoman Empire)¹¹ ตกอยู่ในสภาพของความเสื่อมถอยที่ไม่มีวันกลับคืนดังเดิม จักรพรรดิแห่งราชวงศ์โรมานอฟพระองค์แล้วพระองค์เล่าที่ปกครองรัสเซียมาตั้งแต่ ค.ศ. 1613 ทรงมองเห็นว่ามีหลายสิ่งที่จะต้องทำเพื่อรักษาดินแดนของพระองค์ และคาดว่าเมื่อชั่วอำนาจสองทางที่กำลังคุกคามเข้ามา ซึ่งได้แก่เยอรมนีและออสเตรีย-ฮังการี โดยคาดการณ์ว่าทั้งสองจะช่วงชิงความได้เปรียบทางทหารและทางเศรษฐกิจจากความตกต่ำของตุรกี และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง รัฐบาลกรุงเซนต์ปีเตอส์เบิร์กมีความรู้สึกหวาดหวั่นต่อแผนการของรัฐบาลกรุงเบอร์ลินที่จะสร้างทางรถไฟจากชายฝั่งทะเลเมดิเตอร์เรเนียนจนถึงกรุงแบกแดด

รูปที่ไม่ระบุชื่อผู้วาดรูปหนึ่งซึ่งออกเผยแพร่ก่อนปี ค.ศ. 1917 แสดงถึงโครงสร้างของสังคมจักรวรรดิรัสเซีย¹² ชั้นชนกรรมมาชีพด้านล่างแสดงให้เห็นว่าคนในชั้นอื่นๆ เกี่ยวข้องกับพวกตนอย่างไร ข้อความจากด้านบนจนถึงล่างเขียนไว้ดังนี้

“พวกเขาจัดการกับเงินของเราตามใจชอบ”

“พวกเขาสวมมรดกแทนเรา”

“พวกเขากินอาหารแทนเรา”

“พวกเขายิงเรา”

“เราทำงานให้พวกเขา ในขณะที่พวกเขา...”

ปัญหาของพระเจ้านิโคลัสที่ 2 ไม่ได้เกิดขึ้นในฝั่งตะวันตกเพียงแห่งเดียว จักรวรรดิรัสเซียซึ่งครอบคลุมพื้นที่หนึ่งในหกของโลก เป็นผืนแผ่นดินใหญ่ที่มีรัสเซียตั้งอยู่เพียงประเทศเดียว มีอาณาเขตตั้งแต่ทะเลบอลติกและทะเลดำไปจนถึงมหาสมุทรแปซิฟิก ในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 รัฐบาลในกรุงเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก ซึ่งเป็นเมืองหลวงของรัสเซียในขณะนั้น ได้ร่วมการแทรกแซง¹³ ระหว่างประเทศเพื่อขยายการครอบครองอาณานิคมในทวีปเอเชีย และในปี ค.ศ. 1896 ได้บังคับให้รัฐบาลกรุงปักกิ่งยอมให้สัมปทานแก่รัสเซียในการสร้างทางรถไฟที่ให้ผลกำไรแก่รัสเซียเองทางภาคเหนือของจีน แต่อำนาจที่กำลังเพิ่มขึ้นของญี่ปุ่นก็เป็นเรื่องที่น่ากังวลยิ่งด้วย ในเดือนมกราคม ค.ศ. 1904 พระเจ้านิโคลัสตัดสินพระทัยประกาศสงครามกับญี่ปุ่นโดยมิได้มีพระวินิจฉัยอย่างถ่วงถ่วง ผลก็คือความพ่ายแพ้ที่น่าอัปยศทั้งทางบกและทางทะเล โดยกองกำลังญี่ปุ่นยังคงเป็นภัยคุกคามต่อรัสเซียตลอดสี่ทศวรรษต่อมา

ญี่ปุ่นยุติสงครามครั้งดังกล่าวในปี ค.ศ. 1906 ผ่านสนธิสัญญาพอร์ตสมัท (Treaty of Portsmouth)¹⁴ โดยมีเงื่อนไขที่อะลุ่มอล่วยต่อพระเจ้านิโคลัสที่ 2 อย่างไรก็ตามยุโรปกลางยังคงอันตรายและรัสเซียจำเป็นต้องบ่มเพาะความสัมพันธ์อันมิตรกับฝรั่งเศสเพื่อรักษาสมดุลอำนาจกับพวกเยอรมัน โดยได้มีการลงนามความตกลงว่าด้วยความมั่นคงระหว่างฝรั่งเศสกับรัสเซียขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1893 และตามด้วยความตกลง¹⁵ (Entente) ในปี ค.ศ. 1907 ซึ่งเกี่ยวข้องกับทั้งฝรั่งเศสและอังกฤษ ในระหว่างนั้นประเทศอื่นมีท่าทีประนีประนอมต่อเยอรมนี แต่สำหรับรัสเซีย แม้ขณะที่เป็นคู่แข่งของเยอรมนีก็ยังได้รับผลประโยชน์จากการค้ากับประเทศดังกล่าวด้วย โดยรัสเซียส่งออกเมล็ดพืชพันธุ์ ไม่แปรรูป และผลิตภัณฑ์นมไปยังเยอรมนี ส่วนการเงินและอุตสาหกรรมของเยอรมนีก็สำคัญต่อการเจริญเติบโตด้านการผลิตในกรุงเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก รัสเซียนั้นมีเหตุผลที่จะหลีกเลี่ยงความสัมพันธ์อันใกล้ชิดใดๆ กับอังกฤษและฝรั่งเศส ด้วยว่า¹⁶ อังกฤษแข่งขันกับรัสเซียในการมีอิทธิพลเหนือเปอร์เซียและอัฟกานิสถาน ขณะที่ฝรั่งเศสมีข้อเรียกร้องเป็นระยะๆ ที่จะเป็นการล่อลวงละเมิดผลประโยชน์ของรัสเซียในตะวันออกไกล อย่างไรก็ตามความมั่นคงทางการเงินของรัสเซียขึ้นอยู่กับฝรั่งเศสและอังกฤษมากกว่าขึ้นอยู่กับเยอรมนี และในระยะยาวกว่านี้ การแข่งขันกับเยอรมนีและออสเตรเลีย-อังกฤษี้อาจรุนแรงเกินกว่าจะจำกัดอยู่ในระเบียบแบบแผนของวิธีทางการทูต

ความกว้างใหญ่ไพศาลของรัสเซียเป็นปัญหามากกว่าจะเป็นข้อได้เปรียบ จะมีก็แต่อังกฤษกับอาณานิคมนอกราชอาณาจักรของตนเท่านั้นที่มีอาณาเขตกว้างใหญ่กว่า แต่อังกฤษอาจสูญเสียอินเดียได้โดยที่ไม่ได้ถูกรุกราน อย่างไรก็ตามรัสเซียและอาณาจักรบนแผ่นดินของตนไม่ได้เป็นเช่นนั้น รัสเซียอาจมีศัตรูได้¹⁷ ทั้งทางตะวันตก ทางใต้ และทางตะวันออก

พระเจ้าปีเตอร์มหาราช (Peter the Great) ซึ่งทรงครองราชย์ตั้งแต่ ค.ศ. 1689-1725 ได้ทรงตระหนักถึงความเกี่ยวเนื่องกันระหว่างการทำให้เป็นประเทศอุตสาหกรรม¹⁶ กับความมีประสิทธิภาพทางการทหาร และได้จัดตั้งกองงานผลิตอาวุธยุทโธปกรณ์ในเมืองตุลา (Tula) รวมทั้งเมืองอื่นๆ แต่ความกระตือรือร้นของพระเจ้าปีเตอร์ต่อการเติบโตทางอุตสาหกรรมนั้นเป็นผลจากการที่พระองค์มีพระราชปรารภนาที่จะปรับปรุงขีดความสามารถในการสู้รบของกองกำลังมากกว่าที่จะพัฒนารัสเซียให้เป็นประเทศอุตสาหกรรมโดยทั่วไป ซึ่งไม่ว่าจะด้วยเหตุใดก็ตาม ผู้สืบสันตติวงศ์องค์ต่อๆ มาก็ไม่ได้เอาเยี่ยงอย่างความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะสร้างโรงงานอุตสาหกรรมหลายๆ แห่งตามพระองค์ แต่กระนั้นก็ยังเริ่มมีการสร้างทางรถไฟสายต่างๆ ในทศวรรษที่ 1830 และในช่วงทศวรรษที่ 1880 และ 1890 นโยบายของรัฐบาลได้เอื้อต่อการทำให้เป็นประเทศอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็วอีกครั้ง เซียร์เกย์ วิตเต (Sergei Witte) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังสนับสนุนอย่างเต็มที่ในการจัดตั้งโรงงาน เหมืองแร่ และธนาคารขณะที่จักรวรรดิรัสเซียดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจระบบทุนนิยม พระเจ้านิโคลัสที่ 2 ทรงสนับสนุนเขาอยู่ภายในประเทศและวิตเตก็ได้ส่งผ่านข้อความไปยังนายทุนทั่วโลกว่าอัตราผลกำไรในรัสเซียนั้นมีจำนวนมหาศาลและเหล่ากรรมกรก็เชื่อฟังเป็นอย่างดี

ดังนั้นผลประกอบการของการผลิตและการทำเหมืองจึงเพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ 8 ต่อปี ในช่วงทศวรรษสุดท้ายของศตวรรษที่ 19 และเพิ่มขึ้นร้อยละ 6 ในระหว่าง ค.ศ. 1907 จนถึงช่วงที่สงครามโลกครั้งที่ 1¹⁹ อุบัติขึ้นอย่างฉับพลัน²⁰ กระทั่งถึงปี ค.ศ. 1914 ได้มีการสร้างทางรถไฟเป็นระยะทาง 50,000 กิโลเมตร ซึ่งรวมถึงเส้นทางสายทรานส์ไซบีเรีย (Trans-Siberian line) ที่เชื่อมระหว่างมอสโกกับวลาดีวอสตอค (Vladivostok) อันเป็นเมืองชายฝั่งทางด้านมหาสมุทรแปซิฟิก โดยมีสัญญาระหว่างรัฐเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างทางรถไฟครั้งนี้ ส่วนโรงงานผลิตอาวุธนั้นยังคงอยู่เนื่องจากความมุ่งมั่นของรัฐบาลที่จะให้ประเทศปลอดภัยจากเยอรมนีและออสเตรีย-ฮังการีในด้านตะวันตก และจากญี่ปุ่นในด้านตะวันออก การลงทุนจากต่างประเทศก็มีความสำคัญเช่นกัน หากไม่นับพันธบัตรจำนองแล้ว มูลค่าหลักทรัพย์ของรัสเซียเกือบครึ่งหนึ่งนั้นเป็นของชาวต่างชาติ²¹ สำหรับการพัฒนาระบบการผลิตโลหะก็รวดเร็วเป็นพิเศษ และมีการนำทรัพยากรธรรมชาติในประเทศมาใช้อย่างเต็มที่ด้วยเช่นกัน อัลเฟรด โนเบล (Alfred Nobel) ทำให้แหล่งน้ำมันเมืองบากู (Baku) กลายเป็นแหล่งผลิตน้ำมันรายใหญ่เป็นอันดับสองของโลกรองจากรัฐเท็กซัส ไม้แปรรูปก็เป็นสินค้าออกที่สำคัญเช่นกัน อีกทั้งมีการถลุงถ่านหิน เหล็ก และทองอย่างจริงจัง

บรรดานายธนาคารและนักอุตสาหกรรมภายในรัสเซียมีความตื่นตัวอย่างมากเช่นกัน โดยเฉพาะในแถบมอสโก มีจำนวนโรงงานผลิตสิ่งทอขนาดใหญ่เพิ่มมากขึ้น ในขณะเดียวกัน การผลิตสินค้าอุปโภคบริโภคก็มีจำนวนเพิ่มขึ้น เสื้อผ้าซึ่งส่วนใหญ่ผลิตให้กับตลาดภายในประเทศ

จึงกลายเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่สุดในรัสเซียได้อย่างง่ายดาย และเมื่อรวมกับอุตสาหกรรมอาหารแล้ว จะมีปริมาณการผลิตเท่ากับครึ่งหนึ่งของปริมาณการผลิตเชิงอุตสาหกรรมในประเทศ (ขณะที่กิจการที่เกี่ยวกับเหล็กและการทำเหมืองแร่มีส่วนเป็นส่วนหนึ่งในเจ็ด) นอกจากนี้จากอายุทโศปกรณ์และทางรถไฟสายต่างๆ แล้ว การผลิตรองเท้า เฟอร์นิเจอร์ และเนย ก็เป็นองค์ประกอบสำคัญในการแปรรูปเศรษฐกิจของจักรวรรดิรัสเซียเช่นกัน อุตสาหกรรมของประเทศจึงไม่สามารถละลายตลาดสินค้าเพื่อการบริโภคของประชากรได้เลย

แม้ด้านอุตสาหกรรมจะก้าวหน้า แต่การเกษตรก็ไม่ได้หยุดนิ่งแต่อย่างใด จำนวนการเก็บเกี่ยวเมล็ดพืชพันธุ์เพิ่มขึ้นเฉลี่ยประมาณ²²ร้อยละ 2 ต่อปีตั้งแต่ต้นทศวรรษที่ 1880 จนถึงปี ค.ศ. 1913 ความเปลี่ยนแปลงนี้ไม่ได้ราบรื่นนักและมีอุปสรรคเกิดขึ้นมากมาย สิ่งที่น่าเศร้าที่สุดได้แก่ภาวะความอดอยากอย่างร้ายแรง ซึ่งแถบแม่น้ำโวลกา (Volga) ของรัสเซียต้องประสบกับภาวะดังกล่าวในช่วง ค.ศ. 1891-2 และยังคงมีปัญหาความแร้นแค้นเป็นระยะๆ ทั่วทั้งประเทศถึงกระนั้นสถานการณ์ทั่วไปยังอยู่ในเกณฑ์พอใช้ ตัวอย่างเช่น การผลิตธัญพืชเมื่อคิดต่อหัวเพิ่มขึ้นร้อยละ 35 ในระหว่างปี ค.ศ. 1890-1913 โดยการส่งออกข้าวสาลีและข้าวไรย์ทำให้จักรวรรดิรัสเซียเป็นผู้ส่งออกเมล็ดพืชรายใหญ่ที่สุดของโลกและได้ส่งออกธัญพืชไปขายยังต่างประเทศจำนวนประมาณ 11.5 ล้านตันต่อปีในช่วงครึ่งทศวรรษก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 ยิ่งไปกว่านั้นในหมู่บ้านต่างๆ มีความเต็มใจที่จะทดลองปลูกพืชชนิดใหม่ๆ เพิ่มมากขึ้น โดยพื้นที่สำหรับปลูกซูการ์บีต²³ เพิ่มขึ้นสองในห้าระหว่าง ค.ศ. 1905-1914 นอกจากนี้ยังประสบความสำเร็จในการขยายการปลูกมันฝรั่งและการผลิตผลิตภัณฑ์นมในแถบทะเลบอลติก สำหรับพื้นที่ในเอเชียกลางที่เป็นของ"รัสเซีย" ก็เป็นที่สำหรับการปลูกฝ้าย

พืชพันธุ์หลากหลายชนิดได้นำมาผ่านกระบวนการผลิตด้วยเครื่องมือที่ผลิตจากโรงงานอุตสาหกรรม ส่วนใหญ่จะพบเครื่องจักรประเภทนี้ในพื้นที่ขนาดใหญ่ซึ่งพวกถูกจ้างเป็นกลุ่มแรงงานหลัก แต่ชาวนาจะซื้อคันไถโลหะ แผ่นสังกะสี และรั้วลวดหนาม อีกทั้งซื้อรองเท้าหนัง ตะปู และเสื้อคลุมยาว เมื่อใดก็ตามที่พวกเขาสามารถซื้อได้

อย่างไรก็ตามทัศนคติต่างๆ ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างช้าๆ ขณะที่พวกเขาหาเงินจากการผลิตสินค้าเพื่อตลาดที่ขยายตัว พวกเขาก็ยังคงรักษาแนวคิดและธรรมเนียมดั้งเดิมเอาไว้ในรัสเซียนั้น กลุ่มสังคมชนบทหลักๆ ได้แก่ ชุมชนที่ดินของหมู่บ้าน (village land commune) ซึ่งองค์กรดังกล่าวจะตัดสินใจเกี่ยวกับความเป็นธรรมในด้านเศรษฐกิจและสังคมตามข้อตกลงของท้องถิ่น ในบางพื้นที่ยังมีการจัดสรรที่ดินใหม่ในหมู่ครัวเรือนของชุมชนอยู่เป็นระยะๆ แต่แม้ว่าจะมีการจับจองที่ดินอย่างถาวรแล้ว ชาวนาก็ยังคงปฏิบัติตามการตัดสินใจของชุมชน นอกจากนี้ยังมีเรื่องของระดับสมภาคนิยม²⁴ และยังมีประเพณีการรับผิดชอบร่วมกันอันเป็นประเพณีที่ได้รับ

การส่งเสริมอยู่ในประกาศยกเลิกระบบทาสติดที่ดิน ค.ศ. 1861 (Emancipation Edict of 1861) ซึ่งมีการเรียกเก็บภาษีจากชุมชนหมู่บ้านทั้งหมดรวมกันมากกว่าที่จะเก็บเป็นรายครัวเรือนหรือรายบุคคล ชาวนาจึงเคยชินกับการทำงานร่วมกันและตัดสินใจเกี่ยวกับวิถีชีวิตในหมู่บ้านระหว่างพวกตนเอง

แต่สิ่งที่เกิดขึ้นไม่ได้หมายความว่าจะทำให้สถานภาพของชาวนาเท่าเทียมกันได้ทั้งหมด ครัวเรือนในชุมชนเพียงแค่ส่วนหนึ่งเท่านั้นที่มีชีวิตที่ดีกว่าครัวเรือนที่เหลือ ชาวนาที่มั่งคั่งรู้จักกันในนามว่าพวกคูลัค²⁵ (kulaki ซึ่งเป็นภาษารัสเซีย หมายถึง “กำปั้น”) พวกเขาปล่อยกู้เงินจ้างแรงงานเช่าและซื้อที่ดิน²⁶ ส่วนครัวเรือนที่ฐานะด้อยกว่า โดยเฉพาะครัวเรือนที่ไม่มีผู้ใหญ่ที่เป็นผู้ชายและต้องให้วัยรุ่นทำงานแทนก็ดูเหมือนจะตกต่ำลงสู่ความสิ้นเนื้อประดาตัว สำหรับชาวนาส่วนใหญ่แล้ว ชีวิตนั้นย่ำแย่ โหดร้าย และแสนสิ้นเสียเหลือเกิน

ตราบโดที่พวกชาวนายังปฏิบัติตามคำขอของรัฐในการเสียภาษีและเกณฑ์ทหารอยู่ รัฐบาลก็แทบจะไม่ยุ่งเกี่ยวในกิจการของชนบทเลย จนกระทั่งกลางศตวรรษที่ 19 ชาวนาส่วนมากถูกพันธนาการกับเจ้าของที่ดินที่เป็นชนชั้นขุนนาง พระเจ้าอเล็กซานเดอร์ที่ 2 (Alexander II) ทรงเล็งเห็นว่าจุดนี้เป็นเหตุผลสำคัญของความปราชัยของจักรวรรดิรัสเซียในสงครามไครเมียในปี ค.ศ. 1854-6 และในปี ค.ศ. 1861 พระองค์ทรงออกประกาศยกเลิกระบบทาสติดที่ดินเพื่อปลดปล่อยชาวนาให้เป็นอิสระจากการตกเป็นทาส แต่เงื่อนไขของการได้รับอิสระไม่เอื้อเพื่อต่อพวกเขานัก โดยเฉลี่ยแล้วชาวนาได้รับที่ดินทำกินเป็นจำนวนร้อยละ 13 ซึ่งน้อยกว่าช่วงก่อนประกาศยกเลิกระบบทาสติดที่ดิน²⁷ ดังนั้นทั้งที่มีความดีใจที่จะได้รับการปลดปล่อยจากการบริหารหมู่บ้านแบบใช้อำนาจเหนือผู้อื่นของพวกเขาชั้นสูง แต่ชาวนาก็ยังรู้สึกไม่พอใจ โดยมีความเชื่อในหมู่ชาวนาทั้งหลายว่าพระจักรพรรดิควรต้องโอนที่ดินทั้งหมดซึ่งรวมถึงไร่นาและป่าไม้ของอดีตนายทาสของพวกเขาตนมาให้ และพวกตนควรยึดที่ดินเอาไว้เมื่อใดก็ตามที่โอกาสมาถึง

การประกาศยกเลิกระบบทาสติดที่ดินซึ่งเป็นการกำจัดอำนาจอันไร้จิตสำนึกของเหล่าชนชั้นสูงที่มีเหนือกลุ่มชาวนาจะต้องดำเนินควบคู่ไปกับการปฏิรูปหลายด้าน ทั้งในรัฐบาลท้องถิ่น ฝ่ายตุลาการ ด้านการศึกษา และการฝึกทหาร มีการจัดตั้งองค์กรต่างๆ ที่เป็นตัวแทนจากการเลือกตั้ง ซึ่งรู้จักกันในนามว่าเซมสตวา (zemstva) ขึ้นตามตำบลต่างๆ เพื่อดำเนินหน้าที่การบริหาร มีการจัดตั้งสภาการบริหารท้องถิ่นเช่นกันและมีการจัดการศึกษาให้ประชาชนมากขึ้น โดยเมื่อเข้าสู่ศตวรรษใหม่แล้วคาดว่าประชากรในชนบทประมาณหนึ่งในสี่และประชากรจำนวนสามในสี่ที่อยู่ในเมืองที่ใหญ่ที่สุดหลายๆ เมืองจะสามารถอ่านออกเขียนได้ ส่วนกองทัพก็ลดระยะเวลาการเข้ารับราชการทหารจาก 25 ปีลงเหลือ 6 ปีเป็นอย่างมาก แต่เหล่าชาวนาก็ยังคงไม่พอใจ พวกเขาขุ่นเคืองที่ต้องจ่ายค่าที่ดินที่ได้รับตามประกาศยกเลิกระบบทาสติดที่ดินและไม่พอใจเช่นกันที่ต้องถูก

ลงโทษทางร่างกายเมื่อกระทำความผิดทางอาญาประเภทเบา ซึ่งไม่เหมือนกับพวกขุนนาง พวกชาวนายยังคงถูกแบ่งชนชั้นอยู่

พระเจ้าอเล็กซานเดอร์ที่ 2 ทรงยืนยันด้วยว่าพวกชาวนายควรได้รับอนุญาตจากชุมชนของตนก่อนจะไปหางานทำในเมือง เนื่องจากพระองค์หวงพระทัยและเหล่ารัฐมนตรีก็หวงใจในเรื่องการเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วของชนชั้นกรรมาชีพในเมืองที่ไม่สามารถควบคุมได้ดังที่ปรากฏในประเทศอื่นๆ แต่การไปขัดขวางการเติบโตทางอุตสาหกรรมเช่นนี้เป็นการไม่สมเหตุสมผล ในการที่จะแก้ปัญหาด้านการเงินนั้น ชุมชนจะต้องยอมให้ชาวนายมีผู้มีร่างกายพร้อมได้ไปหางานทำในโรงงานและเหมืองแร่แล้วส่งเงินค่าแรงของตนบางส่วนมาให้ครอบครัวที่ตนจากมาในหมู่บ้าน ภายใน ค.ศ. 1913 มีกรรมกรประมาณ 2.4 ล้านคนอยู่ในอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ส่วนตัวเลขของชนชั้นแรงงานในเมืองเพิ่มขึ้นเกือบถึง 11 ล้านคนเมื่อรวมถึงแรงงานรับจ้างทั้งในอุตสาหกรรมขนาดย่อม การสร้างอาคาร การขนส่ง การสื่อสารด้านต่างๆ และการบริการภายในประเทศ นอกจากนี้ยังมีแรงงานรับจ้างในภาคเกษตรอีกประมาณ 4.5 ล้านคน ดังนั้นชนชั้นแรงงานทั้งในเมืองและชนบทจึงเพิ่มขึ้นเป็นสี่เท่าในช่วงครึ่งศตวรรษหลังการประกาศยกเลิกระบบทาสิต่ที่ดิน

มีการเปลี่ยนแปลงในหมูชนชั้นกลางและชนชั้นสูงเช่นเดียวกัน เจ้าของที่ดินขนาดใหญ่ในภูมิภาคที่อุดมสมบูรณ์กว่าได้รับเอาวิธีทางการเกษตรของตะวันตกมาใช้และบางคนก็ร่ำรวยจากการปลูกข้าวสาลี มันฝรั่ง และชุกการบีต ส่วนเขตอื่นๆ นั้น เจ้าของชายหรือให้เช่าที่ดินของตนเพิ่มมากขึ้นในราคาที่สูงอันเนื่องจากกลุ่มชาวนายต้องการที่ดินเป็นอย่างมาก พวกชนชั้นสูงเข้าทำงานในหน่วยราชการส่วนกลางที่กำลังขยายตัว รวมทั้งเข้าทำงานในธนาคารและบริษัทอุตสาหกรรมหลายแห่ง ซึ่งจากการเพิ่มขึ้นของประชากรในเมือง ทำให้จำนวนเจ้าของร้าน พนักงานขายและผู้จัดหาสินค้าและบริการอื่นๆ เพิ่มขึ้น²⁸ ด้วย เมืองต่างๆ ในจักรวรรดิรัสเซียจึงเต็มไปด้วยวิถีชีวิตใหม่ที่กำลังทำลายกำแพง²⁹ ประเพณีเดิมที่มีมาช้านาน

สถาบันพระมหากษัตริย์พยายามคงพระราชกฤษฎีกา³⁰ ต่อไปด้วยการทำให้มั่นใจว่าชนชั้นกลางและชนชั้นสูงไม่ควรยุ่งเกี่ยวกับองค์กรที่เป็นอิสระจากรัฐบาล แต่ก็มีข้อยกเว้นบางประการ สมาคมเศรษฐกิจแห่งจักรวรรดิ³¹ (Imperial Economic Society) ได้อภิปรายถึงวาระที่สำคัญยิ่งของการทำให้เป็นประเทศอุตสาหกรรม ราชบัณฑิตยสถานแห่งจักรวรรดิ (Imperial Academy) ก็หลบเลี่ยงข้อจำกัดจากทางที่มากเกินไป บุคคลสำคัญมากมายได้รับการยกย่องในระดับนานาชาติ ตัวอย่างที่ควรกล่าวถึงได้แก่ เมนเดเลเยฟ (Mendeleev) ซึ่งเป็นนักเคมี³² และปาฟลอฟ (Pavlov) ซึ่งเป็นนักชีววิทยาพฤติกรรม แต่สมาคมอาชีพต่างๆ ก็ดูเหมือนจะถูกจับตามองและถูกข่มขวัญอยู่ตลอดเวลา และไม่สามารถส่งฎีกาของตนถึงองค์พระจักรพรรดิได้เลย บรรดานักอุตสาหกรรมและนายธนาคารต่างวิตกกังวลเช่นกัน และองค์กรของพวกเขา ก็ถูกจำกัดให้เป็น

เพียงกิจกรรมในท้องถิ่น โดยที่ระบอบพระเจ้าซาร์ทำให้พวกเขาอ่อนแอด้วยการสนับสนุนบางองค์กรและทำลายองค์กรอื่นๆ ไป รัสเซียขององค์พระจักรพรรดิได้สร้างอุปสรรคต่ออิสระการทำกิจกรรมต่างๆ ของพลเมือง

ดังนั้นการปฏิรูปสังคมจึงอยู่ในขั้นแรกๆ ช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 และความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจส่วนใหญ่ในจักรวรรดิรัสเซียยังเป็นแบบเดิม นั่นก็คือ เจ้าของร้าน ลูกจ้างในประเทศ คนขับรถขนส่งสินค้า และบริการ ยังมีชีวิตดังที่เคยเป็นมาหลายทศวรรษ พวกโฮดอค (khodoki) ซึ่งหมายถึงชาวนาที่เดินทางไปทั่วประเทศเพื่อทำงานระยะสั้นกลายเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทุกหย่อมหญ้าในภาคกลางและภาคเหนือของรัสเซีย

แม้บรรดาโรงงานเหล่านั้นจะใช้เครื่องจักรนำเข้าที่ทันสมัยที่สุด แต่ยังคงใช้แรงงานคนเป็นส่วนมาก³³ สภาพความเป็นอยู่ในเขตอุตสาหกรรมนั้นโหดร้ายทารุณ เจ้าของโรงงานสิ่งทอในมอสโกปฏิบัติกับลูกจ้างของตนแบบฟ้อปกครองลูก แต่ส่วนใหญ่ไม่สามารถจัดหาที่อยู่อาศัย การศึกษาและความสะอาดสบายอื่นๆ ที่เพียงพอให้แก่ลูกจ้างของตนได้ คนงานชาวรัสเซียจึงมีชีวิตอยู่อย่างยากจนข้นแค้นและได้รับค่าแรงต่ำตามเกณฑ์ของระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมร่วมสมัย พวกเขารู้สึกถูกแบ่งแยกจากกลุ่มอื่นๆ ในสังคมเช่นเดียวกับชาวนาทั้งหลาย ช่องว่างทางความรู้สึกได้แยกพวกเขาออกจากนายจ้าง หัวหน้าคนงาน รวมไปถึงพวกตำรวจ พวกคนงานถูกสั่งห้ามไม่ให้จัดตั้งสหภาพแรงงาน พวกเขาจะต้องเชื่อฟังกฎระเบียบด้านแรงงานที่มีการใช้กันตามอำเภอใจในสถานที่ทำงานของตน ในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 กระทรวงกิจการภายในได้แสดงความเห็นใจในสภาพอันลำบากของพวกเขา แต่ผลประโยชน์ของเจ้าของกิจการมักได้รับการปกป้องจากทางการ ในทางตรงกันข้ามกับข้อเรียกร้องของเหล่าคนงาน

ชนชั้นกรรมาชีพที่ก่อตัวขึ้นอยู่ในมอสโก เซนต์ปีเตอส์เบิร์ก และตุลา เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็วในรัชสมัยของพระเจ้านิโคลัสที่ 2 แต่การที่ชีวิตไม่มั่นคงได้กระตุ้นให้เหล่ากรรมกรยังคงรักษาความผูกพันกับชนบทเอาไว้ ญาติพี่น้องจะทำการเพาะปลูกในที่ดินที่ได้รับการจัดสรรในชุมชนให้แก่พวกเขา และในช่วงหยุดงานประท้วง บรรดากรรมกรก็สามารถยื่นหยัดต่อไปได้ด้วยการกลับคืนสู่หมู่บ้าน อันเป็นระบบของการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน คริวเรือนชาวนาไม่ได้คาดหวังเพียงแค่ความช่วยเหลือทางการเงินจากคนเหล่านี้เท่านั้น แต่ยังคงคาดหวังว่าพวกเขาจะกลับมาช่วยเก็บเกี่ยวผลผลิตด้วย

ความเชื่อมโยงระหว่างชนบทกับเมืองช่วยให้แนวคิดดั้งเดิมคงอยู่ต่อไป ความเชื่อทางศาสนามีอยู่ทั่วไปในจักรวรรดิ ในเทศกาลคริสต์มาส อีสเตอร์ รวมถึงงานเฉลิมฉลองสำคัญๆ ชาวรัสเซียและชนชาติอื่นๆ ที่นับถือศาสนาคริสต์จะเฉลิมฉลองกันด้วยความครื้นเครง นักบวชเป็นศูนย์รวมจิตใจ โดยจะลงไปในที่นาพร้อมกับชาวนาเพื่อสวดอธิษฐานในการหว่านและอ่อนนวย

ขอให้ได้ผลผลิตดี อย่างไรก็ตามร่องรอยของความป่าเถื่อนยังคงอยู่ในโลกทรรศน์ของพวกเขา
นักบวชประจำหมู่บ้านที่ขาดการศึกษาและมีรายได้น้อยแทบจะไม่ได้ลบล้างอคติของประชากรใน
หมู่บ้านของตน ทั้งชาวนาและกรรมกรของรัสเซียอาจแสดงความโหดร้ายอย่างถึงที่สุดได้ การตีมี
อย่างหนักถือเป็นเรื่องธรรมดาสามัญ ส่วนโรคซิฟิลิสก็แพร่ระบาดไปทั่ว พวกเขาใช้กำปั้นและมีด
เป็นเครื่องมือในการระงับข้อขัดแย้ง กลุ่มชาวนาจะใช้วิธีการเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบตาม
แบบของตนอย่างโหดเหี้ยม จึงเป็นเรื่องปกติ³⁴ สำหรับพวกคนอันธพาลที่จะได้ประสบการณ์การถูก
ทำร้ายอย่างทารุณและการทำให้ร่างกายไม่สมประกอบ ความเล็ดรูลงของสถานที่นัดพบ³⁵ ใน
กรุงเซนต์ปีเตอส์เบิร์กย่อมไม่เหมาะกับชนบทที่ไม่เป็นระเบียบและวุ่นวายเช่นนี้เลย

ดังนั้นจักรวรรดิรัสเซียจึงเกิดรอยแตกกว้างขึ้น³⁶ ระหว่างรัฐบาลกับราษฎรของพระเจ้าซาร์
ระหว่างเมืองหลวงกับต่างจังหวัด ระหว่างผู้มีการศึกษากับผู้ด้อยการศึกษา รวมถึงระหว่างแนวคิด
ของตะวันตกกับของชาวรัสเซีย ระหว่างคนรวยกับคนจน ระหว่างการมีอภิสิทธิ์กับการถูกกดขี่
กระทั่งระหว่างค่านิยมร่วมสมัยกับธรรมเนียมโบราณที่มีมานานนับศตวรรษ³⁷ ผู้คนส่วนใหญ่
(ซึ่งร้อยละ 90 ของประชาชนของพระเจ้าจักรพรรดิเกิดและเติบโตในชนบท) รู้สึกว่าความแตกต่างกัน
อย่างมากได้แบ่งแยกพวกเขาออกจากโลกที่มีแต่อดีต³⁸ ปกครองอยู่

หากมองจากภายนอกแล้ว ชนชาติรัสเซียเป็นผู้มีอภิสิทธิ์ที่จะได้รับการยกย่องเหนือ
อื่นใดในจักรวรรดิ แต่การตระหนักถึงความเป็นชาติในหมู่ชนชาวรัสเซียเกิดขึ้นเพียงแค่บางส่วน
อีกทั้งประเพณีและความจงรักภักดีในท้องถิ่นยังคงมีอิทธิพลเป็นอย่างมาก ซึ่งสามารถเห็นได้ใน
หลากหลายรูปแบบ ตัวอย่างหนึ่งได้แก่การที่ผู้ใช้แรงงานซึ่งโยกย้ายเข้าเมืองเพื่อมาทำงานมีแนวโน้ม
ที่จะพักอยู่กับคนที่มาจากที่เดียวกัน คนที่มาจากเมืองซาราตอฟ (Saratov) ซึ่งอยู่ทางใต้ จะรู้สึก
คนที่มาจากเมืองอาร์ฮานเกลสค์ (Arkhangelsk) ซึ่งอยู่ทางเหนือ³⁹ เป็นคนแปลกหน้าเหมือนกับ
คนที่มาจากโปแลนด์หรือแม้แต่จากโปรตุเกส ความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดของภาษาถิ่นและ
สำเนียงถือเป็นเรื่องธรรมดา ยิ่งไปกว่านั้น ทั้งที่มีการปฏิรูปเศรษฐกิจในขณะนั้น ชาวรัสเซียส่วนใหญ่
ก็ไม่ได้เลือกย้ายไปเมืองที่ใกล้ที่สุด หลายคนไม่แม้แต่จะไปเยี่ยมเยือนหมู่บ้านข้างเคียง วิถีชีวิตของ
ชุมชนชาวรัสเซียจะหยั่งรากลึกลงในถิ่นที่อยู่เฉพาะ โดยเมื่อบรรดาชาวนาย้ายถิ่นเข้าไปในพื้นที่
ที่ประชากรไม่ใช่ชาวรัสเซีย บางครั้งพวกเขาก็ละทิ้งวิถีชีวิตเหล่านี้และทำตัวให้กลมกลืนกับ
เพื่อนบ้านใหม่ๆ

อย่างไรก็ตามเคยมีช่วงเวลาหลายครั้งที่บรรดาชาวนาสนับสนุนรัฐบาล ความรู้สึก
รักชาติได้รับการปลุกเร้าจากการเข้ารุกรานของพระเจ้านโปเลียนในปี ค.ศ. 1812 และสงคราม
ระหว่างรัสเซียกับตุรกีในปี ค.ศ. 1877-8 รวมทั้งความเกลียดชังที่ฝังรากลึกต่อพ่อค้า ทหารรับจ้าง
และที่ปรึกษาชาวต่างชาติได้มีมาตั้งแต่หลายศตวรรษก่อน กระบวนการทั่วไปของการทำให้เป็น

ประเทศอุตสาหกรรมและเรื่องการศึกษา ก็มีผลต่อความรู้สึกของประชาชนทั่วไปเช่นกัน ชาวรัสเซียกำลังมุ่งเข้าเมือง พวกเขาจะอ่านออกเขียนได้หรือสามารถท่องเที่ยวจากภาคหนึ่งของประเทศไปยังอีกภาคหนึ่งได้ พวกเขามีโอกาสที่จะเปลี่ยนอาชีพ ซึ่งในขณะที่ได้พบ พุดคุย และทำงานร่วมกัน พวกเขาจะเริ่มรู้สึกว่าคุณมีอะไรที่เหมือนกับคนอื่นอยู่เหมือนกัน

แต่การตระหนักถึงความเป็นชาติมิใช่ความรู้สึกสำคัญในหมู่ชาวรัสเซีย ในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ชาวรัสเซียส่วนใหญ่มีแรงกระตุ้นจากความเชื่อทางศาสนาคริสต์ ธรรมเนียมในหมู่ชาวนา ความจงรักภักดีต่อหมู่บ้าน และความเคารพนับถือต่อพระเจ้าซาร์มากกว่าจะมีความรู้สึกของความเป็นชาติรัสเซีย ศาสนาคริสต์เองก็เป็นปรากฏการณ์ของการแบ่งแยก นิกายออร์ทอดอกซ์รัสเซีย⁴⁰ (Russian Orthodox Church) แตกจากกันเพราะการปฏิรูปการประกอบพิธีกรรมซึ่งกำหนดขึ้นโดยพระราชาคณะนิกอน (Nikon) นับตั้งแต่ ค.ศ. 1653 โดยผู้ที่ปฏิเสธไม่ยอมรับระบบคำสอนทางศาสนาของพระราชาคณะผู้นี้จะหลบหนีไปทางใต้ ทางตะวันออกเฉียงใต้ และทางเหนือ ซึ่งกลายเป็นที่รู้จักกันในชื่อผู้ศรัทธาหัวเก่า (Old Believers) ส่วนนิกายอื่นๆ ก็มีปรากฏขึ้นมาในหมู่ชาวรัสเซีย บางนิกายแปลกประหลาดอย่างที่สุด เช่น นิกายฮลิสตี (Khlysty) ซึ่งจะต้องนำเพ็ญโดยลดจำนวนผู้ติดตามตนเอง นอกจากนี้ยังมีกลุ่มผู้ยึดถือลัทธิสันติภาพ ซึ่งมีพวกดูโฮบอร์⁴¹ (Dukhobors) เป็นหนึ่งในกลุ่มที่รู้จักกันดี และยังมีการเพิ่มขึ้นของคณะนิกายทางศาสนาคริสต์จากต่างประเทศ เช่น ผู้นับถือนิกายแบปติสต์ (Baptists) สิ่งที่เหมาะสมกันระหว่างคณะนิกายต่างๆ ก็คือ การทำให้ผู้คนหลุดพ้นไม่เฉพาะจากนิกายออร์ทอดอกซ์รัสเซียเท่านั้น แต่ยังรวมถึงจากรัฐบาลในกรุงเซนต์ปีเตอส์เบิร์กด้วย

สถานการณ์ดังกล่าวได้จำกัดความสามารถของนิกายออร์ทอดอกซ์รัสเซียในการที่จะแสดงการเป็นผู้สนับสนุนการทำให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของค่านิยมในชาติรัสเซีย จากการถูกบังคับให้เป็นเหมือนสัญลักษณ์แห่งจิตวิญญาณของรัฐแห่งพระเจ้าซาร์ นิกายดังกล่าวจึงต้องทำการก่อกวนต่อต้านนิกายต่างๆ ในรัสเซีย ลักษณะที่มีชีวิตชีวาอันแสดงถึงภูมิปัญญาของนิกาย "แห่งชาติ" ของประเทศอื่นๆ ไม่ได้รับการยอมรับในรัสเซีย พระเจ้าซาร์และคณะปกครองทางศาสนาคริสต์ของพระองค์ต้องการให้นิกายออร์ทอดอกซ์รัสเซียเป็นประเพณีนิยมซึ่งประชาชนต้องเชื่อฟังและต่อต้านการเผยแพร่ความรู้จากนิกายอื่น โดยที่ทางการจะต้องทำให้ได้ตามพระประสงค์นั้น

ไม่มีความคิดเห็นแน่ชัดเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของชาติระดมออกมาจากกลุ่มปัญญาชนเช่นกัน แม้บุคคลชั้นนำทางวัฒนธรรมมากมายในช่วงศตวรรษที่ 19 ได้ศึกษาว่าจะจัดการกับทรัพยากรมนุษย์และทรัพยากรธรรมชาติของรัสเซียให้ดีที่สุดได้อย่างไร ผลงานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นบทกวีของอเล็กซานเดอร์ ปุชกิน (Alexander Pushkin) นวนิยายของเลฟ ตอลสตอย (Lev Tolstoy) พีโอดอร์ ดอสโตเยฟสกี (Fëdor Dostoevski) และอีวาน ตูร์เกเนฟ (Ivan Turgenev) ภาพวาดของ

อีวาน เรปิน (Ivan Repin) เพลงของโมเดสต์ มุซอร์กสกี (Modest Musorgski) และปีเตอร์ ไชคอฟสกี (Pëtr Chaikovski) ล้วนเน้นย้ำว่ารัสเซียมีศักยภาพยอดเยี่ยมซึ่งยังจะต้องนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ในหมู่นักคิดผู้สร้างสรรคื้นั้น บรรดานักดนตรีจะแสดงความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์เป็นพิเศษ ปัญญาชนส่วนใหญ่เกลียดชังระบอบพระเจ้าซาร์ซึ่งแสดงในวิถีทางต่างๆ และทัศนคติดังกล่าวเกิดขึ้นกับทั้งนักศึกษา ครู หมอ ทนายความ และกลุ่มอาชีพอื่นๆ โดยมีคำพูดที่พูดกันเสมอๆ ในหมู่ปัญญาชนว่าระบอบราชาธิปไตยเผด็จการได้ขัดขวางการพัฒนาจิตวิญญาณแห่งชาติของรัสเซีย

แต่ถึงกระนั้นเหล่าปัญญาชนยังไม่ได้เห็นพ้องต้องกันว่าสิ่งใดที่พวกเขาจะเรียกว่าความเป็นรัสเซีย แท้จริงแล้ว หลายคนรังเกียจการสนทนาในเรื่องสิ่งที่เป็นจุดเด่นของชาติ ขณะที่พวกปัญญาชนวิพากษ์วิจารณ์ลักษณะอันเป็นจักรวรรดิของรัฐ พวกเขาไม่ชอบความคิดที่จะแบ่งแยกประเทศเป็นรัฐประชาชาติ⁴² หลากหลายรัฐ แต่กลับพิจารณาว่าจะจัดตั้งประเทศหลายชนชาติ⁴³ ที่ไม่ยอมให้สิทธิพิเศษแก่ชาติใดชาติหนึ่งได้อย่างไร การต่อต้านชาตินิยมเป็นลักษณะเฉพาะของนักสังคมนิยม แต่พวกเขานิยมชั้นแนวหน้ามากมายยังปฏิเสธที่จะนำแนวคิดของชาตินิยมรัสเซียมาใช้

บุคคลสาธารณะฝ่ายขวาจัด⁴⁴ รวมทั้งหัวหน้าบาทหลวงในนิกายออร์ทอดอกซ์รัสเซียบางส่วนจึงถูกยกให้เป็นผู้โต้แย้งเพื่อผลประโยชน์ของชาติพันธุรัสเซียโดยทำให้ชนชาติอื่นๆ ของจักรวรรดิรัสเซียสูญเสียผลประโยชน์ไป องค์การผู้นิยมราชาธิปไตยมากมายได้อุบัติขึ้นหลังจาก ค.ศ. 1905 เพื่อแสวงหาการสนับสนุนในเรื่องนี้ องค์การที่ทรงอิทธิพลที่สุดได้แก่ สหภาพประชาชนรัสเซีย (Union of the Russian People) ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากพระเจ้านิโคลัสและพระราชวงศ์อย่างไม่ปิดบัง องค์การต่างๆ ดังกล่าวเรียกร้องถึงการกลับสู่ระบอบอัครราชาธิปไตยอย่างไม่มีเงื่อนไข พวกเขายกย่องพระเจ้าซาร์ นิกายออร์ทอดอกซ์รัสเซีย และ “ประชาชนคนธรรมดา” แต่เกลียดชังชาวยิว ซึ่งพวกเขาตำหนิว่าเป็นต้นเหตุแห่งความโกลาหลทั้งหมดที่เกิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ในจักรวรรดิ องค์การเหล่านั้นยังช่วยกันจัดตั้งกลุ่มที่มักรู้จักกันในนามว่ากลุ่มแบล็ก ฮันเดรดส์ (Black Hundreds) ซึ่งทำการสังหารหมู่ชุมชนชาวยิวในเขตชายแดนฝั่งตะวันตก พวกเขากระตุ้นความรังเกียจชาวต่างชาติอย่างรุนแรง⁴⁵ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะทำให้พระเจ้าซาร์และประชาชนชาวรัสเซียเป็นหนึ่งเดียวกันอีกครั้ง

หลังจากที่พระเจ้านิโคลัสทรงประกาศสนับสนุนสหภาพประชาชนรัสเซียในครั้งแรก พระองค์ทรงแสดงท่าทีต่อสาธารณะโดยมีความรอบคอบมากยิ่งขึ้น โดยทรงแสดงท่าทีให้สหภาพฯ ทำสิ่งใดก็ได้ตามที่สามารทำได้ แต่พระองค์เป็นพระเจ้าซาร์ ทรงเคร่งครัดต่อกฎระเบียบมากเกินไปกว่าจะเป็นผู้ก่อความวุ่นวาย และพระราชปรารภที่ว่าจะทรงได้รับการเคารพจากเจ้าผู้ครอง

ประเทศต่างๆ อันเป็นพระสหายก็ไม่ได้ลดน้อยลงไป ไม่มีสิ่งใดเลยที่พระเจ้านิโคลัสทรงปฏิบัติแล้ว มีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนทุกประการหรือมีการนำไปใช้อย่างสม่ำเสมอ

ในบรรดาความหวั่นกลัวของพระเจ้านิโคลัสนั้น พระองค์ไม่สามารถรู้สึกมั่นคงพระทัยในความจงรักภักดีของไพร่ฟ้าชาวรัสเซียได้ จักรวรรดิรัสเซียก่อกำเนิดที่ขานา ทหาร และกรรมกรของตน เช่นเดียวกับชนชั้นเหล่านี้ที่ไม่ใช่เชื้อชาติรัสเซีย ยิ่งไปกว่านั้นประชาชนเชื้อชาติรัสเซียรวมตัวได้เป็นเพียงร้อยละ 44 ของประชาชนในจักรวรรดิในช่วงสองทศวรรษก่อน ค.ศ. 1917 อาณาจักรแห่งนี้ เป็นผืนผ้าตัดปะของหลากหลายเชื้อชาติและชาวรัสเซียนั้นเป็นรองเชื้อชาติอื่นๆ ในเรื่องความสามารถทางการศึกษาและการประกอบอาชีพ ราษฎรของพระเจ้านิโคลัสที่ 2 ที่เป็นชาวเยอรมัน ชาวฮิว และชาวโปแลนด์มีระดับการรู้หนังสือโดยเฉลี่ยสูงกว่าชาวรัสเซียของพระองค์มาก โดยชาวเยอรมัน จากแถบทะเลบอลติกเข้าประจำการในกองทัพและเข้ารับราชการในตำแหน่งระดับสูงเป็นจำนวนมากอย่างเทียบสัดส่วนไม่ได้ นอกจากนั้นชาวโปแลนด์ ชาวฟินน์ ชาวอาร์เมเนีย และชาวจอร์เจียยังมีความสำนึกในความเป็นชาติที่ชัดเจนกว่าชาวรัสเซีย นั่นคือมีความไม่พอใจในการแทรกแซงของจักรวรรดิอย่างรุนแรง ซึ่งไม่สมเหตุผลผลเลยที่จะทำให้ชนชาติเหล่านี้เป็นปฏิปักษ์ต่อระบอบการปกครองมากกว่าที่จำเป็น

ดังนั้นรัฐแห่งพระเจ้าซาร์ในช่วงศตวรรษที่ 19 จึงเป็นรัฐเหนือชาติ⁴⁶ ในอันดับแรก โดยไม่ใช่รัฐใดรัฐหนึ่งในรัฐประชาชาติเหล่านั้นที่จะตั้งขึ้นเป็นอาณาจักรได้โดยง่าย ความจงรักภักดีต่อพระเจ้าซาร์และพระราชวงศ์เป็นความปรารถนาสูงสุดที่มาจากจักรวรรดิรัสเซีย

มิใช่พระเจ้าซาร์องค์ต่างๆ จะทรงรังเกียจการปราบปรามที่โหดร้าย การก่อกบฏของชาวโปแลนด์ในปี ค.ศ. 1863 ถูกปราบปรามลงอย่างเหี้ยมโหด และในเขตคอเคซัสเหนือซึ่งฝ่ายของพระเจ้าซาร์เข้ายึดครองได้เพียงแคในช่วงทศวรรษที่ 1820 ชามิล (Shamil) ผู้นำกบฏ ได้ขู่มุสลิมทำการกบฏต่อลัทธินิยมพระเจ้าซาร์และไม่พ่ายแพ้จนกระทั่ง ค.ศ. 1859 ความเป็นอิสระในการปกครองตนเอง⁴⁷ ที่มอบให้ชาวฟินแลนด์ในเรื่องการศึกษาและการบริหารถูกตัดออกไปภายใต้พระราชโองการจากพระเจ้าจักรพรรดินิโคลัสที่ 2 ทั้งนิกายยูไนเอต (Uniate Church) ในยูเครนและเบลารุสรัสเซีย⁴⁸ นิกายออร์ทอดอกซ์อาร์เมเนีย (Armenian Orthodox Church) และออร์ทอดอกซ์จอร์เจีย (Georgian Orthodox Church) นิกายลูเทอแรน (Lutheran Church) ของชาวเอสโตเนียและชาวแลตเวีย รวมไปถึงนิกายคาทอลิกในลิทัวเนียและโปแลนด์ที่มี "ชาวรัสเซีย" ต่างไม่พอใจการแทรกแซงของทางการในการปฏิบัติพิธีกรรมและกลายเป็นเป้าหมายของความรู้สึกต่อต้านลัทธินิยมพระเจ้าซาร์ ขณะเดียวกัน ชาวฮิวส่วนใหญ่ถูกจำกัดให้อยู่ภายในเขตปักปันนิคม⁴⁹ (Pale of Settlement) บริเวณชายแดนด้านตะวันตกของจักรวรรดิ ซึ่งพระเจ้านิโคลัสทรงเชื่ออย่างที่สุดว่าชาวฮิวจะต้องรับผิดชอบต่อการบ่อนทำลายทั่วทั้งจักรวรรดิ

อย่างไรก็ตามในช่วงเวลาที่พระเจ้านิโคลัสมีพระวินิจฉัยมากขึ้นนั้น พระองค์ทรงระลึกว่าความมั่นคงของระบอบการปกครองจะได้รับอันตรายจาก “ปัญหาของชาติ” น้อยกว่า “ปัญหาของแรงงาน” และกรรมกรโรงงานส่วนใหญ่ก็เป็นชาติพันธุ์รัสเซีย การเคลื่อนไหวของแรงงานอย่างผิดกฎหมายเกิดขึ้นเป็นบางครั้งในช่วงทศวรรษที่ 1890 แต่การประท้วงไม่ได้กระทำกันเป็นกิจจะลักษณะ ยังมีความไม่สงบจากกลุ่มชาวนาเกิดขึ้นเช่นกัน อย่างไรก็ตามจนกระทั่งหลังการเปลี่ยนแปลงศตวรรษ ลัทธินิยมพระเจ้าซาร์ยังคงอยู่อย่างแข็งแกร่ง เสียงต่อต้านระบอบราชาธิปไตยเกิดขึ้นเพียงชั่วคราว พวกเขาเรียกร้องซึ่งถูกห้ามไม่ให้จัดตั้งพรรคการเมืองได้จัดงานเลี้ยงอย่างยิ่งใหญ่เพื่อฉลองครบรอบเหตุการณ์ในอดีตที่ได้สร้างความอับอายแก่ระบอบราชาธิปไตย ชาวนาซึ่งการเก็บเกี่ยวผลผลิตของพวกเขาต้องเสียหายไป 2 ครั้งจากสภาพอากาศเลวร้ายหลัง ค.ศ. 1900 ต่างรู้สึกไม่พอใจอย่างรุนแรง เหล่ากรรมกรก็ไม่พอใจเช่นกัน รัฐบาลซึ่งปฏิบัติตามคำแนะนำของเซียร์เกย์ ชูบาตอฟ (Sergei Zubatov) หัวหน้าสำนักงานตำรวจมอสโก อนุญาตให้จัดตั้งสหภาพแรงงานท้องถิ่นที่ควบคุมโดยทางการเมือง และสิ่งนี้เป็นจุดกำเนิดการเคลื่อนไหวของแรงงานอย่างถูกกฎหมายซึ่งมุ่งมั่นที่จะต่อสู้กับทางการ

วันอาทิตย์ที่ 9 มกราคม ค.ศ. 1905 ได้เกิดภาวะฉุกเฉินที่ก่อให้เกิดการปฏิวัติได้เมื่อขบวนผู้ประท้วงอย่างสันติ ซึ่งนำโดยหลวงพอลเกออร์กี กาบอน (Georgi Gapon) ถูกยิงกราดที่ด้านนอกของพระราชวังฤดูหนาวในกรุงเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก พลเมืองบริสุทธิ์รวมทั้งผู้หญิงและเด็กเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก เหตุการณ์ดังกล่าวกลายเป็นที่รู้จักกันว่าเป็นวันอาทิตย์นองเลือด (Bloody Sunday) ทันใดนั้นมีการหยุดงานและเดินขบวนประท้วงไปทั่วทั้งจักรวรรดิรัสเซีย ในโปแลนด์และจอร์เจียไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ได้ตลอดหลายสัปดาห์ต่อมา ส่วนในรัสเซียนั้นเกิดความเกลียดชังอย่างรุนแรงต่อองค์พระจักรพรรดิในหมู่กรรมกรโรงงาน ซึ่งการเดินขบวนประท้วงเหล่านั้นได้รับความเห็นชอบจากนักอุตสาหกรรมตั้งแต่แรกเริ่ม

ขณะที่สื่อมวลชนเริ่มวิพากษ์วิจารณ์ถึงทางการ พระเจ้านิโคลัสที่ 2 ทรงได้ทำการสอบถามเหตุผลของความไม่พอใจของประชาชน ชาวครวจากตะวันออกไกลนำมาซึ่งความเลื่อมเสียชื่อเสียงต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ยิ่งขึ้นไปอีก โดยในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1905 กองทัพบกของรัสเซียถูกราบลงได้ที่เมืองมุกเดน (Mukden)⁵⁰ ส่วนในเดือนพฤษภาคม กองทัพเรือประจำทะเลบอลติกก็ถูกทำลายโดยสิ้นเชิงในสงครามช่องแคบซีชิม่า (Tsushima)⁵¹ เรื่องเล่าขานเกี่ยวกับระบอบการปกครองที่ไม่มีใครสามารถเอาชนะได้ถูกลบทิ้งไป และพรรคการเมืองผิดกฎหมายหลายพรรคได้เกิดขึ้นอย่างลับๆ พรรคที่ใหญ่ที่สุดในจำนวนนี้ 2 พรรค ได้แก่ พรรคแรงงานสังคมนิยมประชาธิปไตยรัสเซีย (Russian Social-Democratic Labour Party) และพรรคสังคมนิยมปฏิวัติ (Party of Socialist-Revolutionaries)⁵² พรรคแรกนั้นเป็นผู้นิยมลัทธิมากซ์ (Marxists) ซึ่งต้องการ

ให้ชนชั้นแรงงานที่อยู่ในเมืองเป็นผู้นำในการต่อสู้กับสถาบันพระมหากษัตริย์ ส่วนอีกพรรคหนึ่งเป็นพวกนักสังคมนิยมแบบเกษตรกรรม ซึ่งขณะที่พรรคพยายามโน้มน้าวบรรดากรรมกร ก็ยังหวังในศักยภาพการปฏิวัติของกลุ่มชาวนามากกว่า ทั้งสองพรรคต่างมุ่งล้มล้างราชวงศ์โรมานอฟ ส่วนกลุ่มเสรีนิยมก็มีการดำเนินการของตนเช่นกันโดยก่อตั้งพรรครัฐธรรมนูญประชาธิปไตย (Constitutional-Democratic Party) ขึ้นในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1905 ระบอบอัคราธิปไตยกำลังถูกโอบล้อมจากทุกทิศทาง

เหล่ากรรมกรได้แต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อดูแลการหยุดงานประท้วง โดยพวกชาวนาเริ่มเข้าใช้สวนป่าและทุ่งหญ้าสำหรับเลี้ยงปศุสัตว์ของกลุ่มชนชั้นสูงอย่างผิดกฎหมายและเข้าครองที่ดินที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูก การกบฏยังเกิดขึ้นในกองทัพเรือในทะเลดำและเรือรบไปทอมคิน (Potëmkin) ได้พายหน้าไปยังโรมาเนีย⁵³ กองกำลังต่างๆ ที่กลับจากตะวันออกไกลก่อการกบฏตลอดเส้นทางรถไฟสายทรานส์ไซบีเรีย ในเดือนกันยายน ค.ศ. 1905 ผู้นิยมลัทธิมากซ์ในกรุงเซนต์ปีเตอส์เบิร์กก่อตั้งโซเวียต (หรือสภา) ผู้แทนกรรมกร (Soviet of Workers' Deputies) ซึ่งได้รับการเลือกตั้งโดยกรรมกรโรงงานและลูกจ้างในท้องถิ่น และได้กลายเป็นกระบอกเสียงของการปกครองตนเองส่วนท้องถิ่นที่สนับสนุนการปฏิวัติ ในที่สุดพระเจ้านิโคลัสที่ 2 ทรงปฏิบัติตามคำแนะนำของเซียร์เกย์ วิตเตในการออกแถลงการณ์เดือนตุลาคม (October Manifesto) ซึ่งได้ให้สัญญาว่า "เสรีภาพของประชาชนอยู่บนหลักการของการล่วงละเมิดมิได้อย่างแท้จริง ทั้งต่อบุคคล อิสรภาพของการมีสำนึก คำพูด การชุมนุม และการสมาคม" นอกจากนี้ยังมีการเลือกตั้งสภาดูมาและให้ผู้ชายจากชนทุกระดับชั้นมีสิทธิเลือกตั้ง หากไม่มีสภาดูมาแล้ว กฎหมายใดๆ ก็ไม่สามารถนำมาบังคับใช้ได้ ดูเหมือนว่าระบอบอัคราธิปไตยกำลังประกาศการสิ้นสุดของตนเอง

แถลงการณ์ดังกล่าวได้ลดแรงการต่อต้านของชนชั้นกลางในเมืองและยอมให้พระเจ้านิโคลัสที่ 2 ปรานีปรามการก่อกบฏอย่างเปิดเผย พวกเสรีนิยมหลายคนเสนอว่าพระเจ้าจักรพรรดิควรได้รับการสนับสนุน บรรดาผู้นำสภาปีเตอส์เบิร์ก⁵⁴ รวมทั้งรองประธานหนุ่ม เลฟ ตรอตสกี (Lev Trotski) ถูกจับกุม ส่วนสภามอสโก ภายใต้พรรคสังคมนิยมประชาธิปไตยและพรรคสังคมนิยมปฏิวัติพยายามก่อกบฏโดยใช้อาวุธในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1905 แต่การลุกขึ้นก่อกบฏนั้นก็ถูกปราบปรามลงได้ กองกำลังทหารผู้ภักดีถูกส่งให้หันไปต่อต้านองค์กรหรือกลุ่มสังคมนิยมที่ก่อกบฏ และขณะที่สถานการณ์ในเมืองและทางรถไฟต่างๆ กลับคืนสู่สภาพเดิมแล้ว พระเจ้านิโคลัสที่ 2 ก็ทรงประกาศกฎหมายรัฐธรรมนูญและมีพระราชโองการให้จัดการเลือกตั้งสำหรับสภาดูมา⁵⁵ จากนั้นพระองค์ทรงประกาศเงื่อนไขในความเต็มพระทัยอย่างยิ่งที่จะสละพระราชอำนาจแห่งอัคราธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระองค์จะทรงสามารถแต่งตั้งรัฐบาลตามแต่พระราชประสงค์โดยไม่ถูกควบคุมสภาดูมาอาจสลายไปตามพระอารมณ์ และพระองค์ทรงสามารถปกครองโดยใช้พระราชกฤษฎีกา

ถูกเงินได้ ซึ่งไม่เพียงแต่สมาชิกพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย⁵⁶ และพรรคสังคมนิยมปฏิวัติเท่านั้น แต่ยังมีสมาชิกพรรครัฐธรรมนูญประชาธิปไตยหรือกลุ่มคาเดต (Kadets) ที่เข้าร่วมประณามการใช้กลวิธีเหล่านี้ด้วย

กลุ่มชาวนาไม่ได้เคลื่อนไหวต่อต้านทางการซ้ำไปกว่าเหล่าชนชั้นแรงงานเท่าใดนัก ในฤดูร้อน ปี ค.ศ. 1905 อำเภอต่างๆ ในชนบทของรัสเซียฝั่งยุโรปส่วนใหญ่ถูกจำแนกกว่าเป็น "ส่วนที่ไม่มีระเบียบ"⁵⁷ มีการลอบตัดไม้⁵⁸ และปล่อยให้สัตว์เข้าไปกินหญ้าในที่ดินของผู้อื่น และยังมี การข่มขู่พวกชนชั้นสูงซึ่งอาศัยอยู่ในเขตชนบท มีบ่อยครั้งจะพบลูกไก่⁵⁹ ถูกเชือดคอกอยู่ที่บ้านใด หน้าบ้านเพื่อเป็นการเตือนพวกเขาให้ออกไปจากท้องถิ่น คริวเรือนชาวนาของรัสเซียจะจัดกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชนของตนเอง และคริวเรือนที่มีฐานะดีกว่ามักจะแสดงบทบาทผู้นำในการแสดงข้อเรียกร้องของกลุ่มชาวนา ในปี ค.ศ. 1905-6 ชนบททั่วจักรวรรดิได้ก่อการกบฏขึ้น พระเจ้านิโคลัสที่ 2 ยังทรงสามารถพึ่งพากองทหารจำนวนมากซึ่งยังไม่ได้ส่งไปยังตะวันออกไกลในการรักษาพระราชบัลลังก์ของพระองค์ไว้ได้ ซึ่งก็เป็นสถานการณ์ที่หวุดหวิดเหลือเกิน

ดังนั้นสภาดูมาซุดแรกจึงได้ประชุมกันเมื่อเดือนเมษายน ค.ศ. 1906 คณะผู้แทนกลุ่มที่ใหญ่ที่สุดในสภาดูมาซุดนี้มาจากชาวนาที่ไม่สังกัดพรรคใด อย่างไรก็ตาม ในทางตรงกันข้ามกับความคาดหมายของพระเจ้านิโคลัสที่ 2 ผู้แทนกลุ่มเดียวกันนี้กลับเรียกร้องอย่างแข็งขันให้มีการโอนที่ดินมาจากกลุ่มชนชั้นสูง พระองค์จึงทรงตอบโต้ด้วยการสลายสภาดูมาไป พรรคที่ครองที่นั่งเป็นจำนวนมากที่สุดในสภาดูมาซุดนี้คือพรรครัฐธรรมนูญประชาธิปไตยและบรรดาผู้นำของพรรคโกรธเคืองอย่างมากที่สภาดูมาถูกสลายไปจนกระทั่งพวกเขาต้องย้ายไปยังเมืองวีบอร์ก (Vyborg) ของฟินแลนด์และเรียกร้องให้ประชาชนร่วมชาติปฏิเสศที่จะจ่ายภาษีและเข้ารับการเกณฑ์ทหาร จนกว่ารัฐสภาจะมีความเรียบร้อยกว่านี้ พระเจ้านิโคลัสทรงเอาชนะพวกเขาได้และจัดการเลือกตั้งขึ้นใหม่อีกหลายครั้ง สภาดูมาซุดที่ 2 ซึ่งประชุมกันในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1907 กลายเป็นการประชุมที่ดุเดือดเช่นกัน ทำให้เป็นการระคายเคืองเบื้องพระยุคลบาท⁶⁰ ผลก็คือพระเจ้านิโคลัสทรงมอบหมายให้ปีเตอร์ สโตลียิน (Petr Stolypin) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกิจการภายในให้จัดตั้งรัฐบาลและแก้ไขกฎหมายเลือกตั้งเพื่อให้เกิดสภาดูมาซุดที่ 3 ซึ่งอาจให้ความสำคัญกับกลุ่มชนชั้นสูง โดยที่กลุ่มชาวนาต้องสูญเสียความสำคัญไป

สโตลียินเป็นนักอนุรักษ์นิยมเชิงปฏิรูป เขาเห็นถึงความจำเป็นของการปฏิรูปแบบเกษตรกรรมและมองว่าชุมชนที่ดินของชาวนา (peasant land commune) เป็นอุปสรรคสำคัญต่อประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจและเสถียรภาพของสังคม สโตลียินจึงแก้ปัญหาด้วยการยกเลิกชุมชนดังกล่าว โดยกระตุ้นให้คริวเรือนชาวนาที่ "แข็งแกร่งและสงบเรียบร้อย" ตั้งตนเป็นครอบครัวชาวไร่ชาวนาอิสระ เมื่อสภาดูมาซุดที่ 2 ต่อต้านเขาในเรื่องความล้มเหลวที่จะมอบที่ดินให้กับกลุ่มชาวนา

สโตลีปิ้นจึงใช้อำนาจในภาวะฉุกเฉินของมาตรา 87 แห่งรัฐธรรมนูญเพื่อผลักดันมาตรการของตน เมื่อชาวนารัสเซียได้แสดงให้เห็นภายหลังว่าพวกตนมีความผูกพันกับชุมชนอย่างแน่นแฟ้น สโตลีปิ้นจึงใช้การบีบบังคับเพื่อให้เป็นไปตามที่ต้องการ กระนั้นความสำเร็จของเขาก็ถูกจำกัดอย่างมาก กระทั่งถึง ค.ศ. 1916 ครัวเรือนที่อยู่ในรัสเซียฝั่งยุโรปเพียงหนึ่งในสิบได้แยกตัวออกจากชุมชนเพื่อสร้างไร่นาสำหรับทำร่วมกัน และไร่นาเหล่านี้ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์อย่างยิ่ง เช่น เขตยูเครนฝั่งตะวันตก มีขนาดประมาณแปลงละ 15 เฮคเตอร์เท่านั้น

สโตลีปิ้นยังตระหนักดีว่ารัฐบาลแห่งพระเจ้าจักรพรรดิอาจบริหารได้ดีกว่านี้หากสภาดูมาพร้อมให้ความร่วมมือ เพื่อให้บรรลุในเรื่องดังกล่าว เขาจึงแสวงหาความเห็นพ้องจากอเล็กซานเดอร์ กุชคอฟ (Alexander Guchkov) และกลุ่มที่เรียกว่าพรรคตุลาคม (หรือ Octoberist Party ซึ่งยอมรับแถลงการณ์เดือนตุลาคม ไม่เหมือนกลุ่มคาเดต) พรรคตุลาคมของกุชคอฟเป็นกลุ่มอนุรักษ์นิยมระบอบราชาธิปไตยซึ่งหากดูผิวเผินแล้วคาดว่าจะเข้าไปในแนวทางเดียวกับสโตลีปิ้น แต่พวกเขายืนยันว่าการออกกฎหมายทุกฉบับควรผ่านการตรวจสอบอย่างละเอียดจากสภาดูมา ขณะเดียวกัน สโตลีปิ้นต้องการทำให้ความรู้สึกของประชาชนในเรื่องความรับผิดชอบของพลเมืองมีมากขึ้น เขาจึงโน้มน้าวพระเจ้าจักรพรรดิให้เพิ่มพูนความสำคัญของกลุ่มชาวนาในการเลือกตั้งกลุ่มองค์กรเซมสต์ว่า สโตลีปิ้นอ้างว่าชาวนาทั้งหลายต้องมีส่วนร่วมได้ส่วนเสียในเรื่องส่วนรวม การผสมผสานทางการเมือง สังคม และวัฒนธรรมของสังคมเป็นสิ่งสำคัญและสโตลีปิ้นเปลี่ยนมาเชื่อมั่นว่าผู้ยึดถือชาตินิยมรัสเซียสมควรแล้วที่จะอ้างว่ารัสเซียควรอยู่ในฐานะใจกลางของอาณาจักรพระเจ้าซาร์ นอกจากนี้ มีการลดทอนความเป็นอิสระของชาวโปแลนด์ ชาวฟินน์ และชนชาติอื่นๆ ในจักรวรรดิรัสเซียซึ่งได้มีการจำกัดอยู่ก่อนแล้วลงไปอีก และสโตลีปิ้นยังมุ่งเน้นในด้านการเรียนการสอนและการบริหารโดยใช้ภาษารัสเซียดังที่เป็นอยู่ให้มากขึ้น

อย่างไรก็ตามในราชสำนัก เขาถูกมองว่าเป็นนักการเมืองที่คำนึงถึงแต่ตนเอง ซึ่งมุ่งมั่นในการทำให้อำนาจของพระเจ้าจักรพรรดิอ่อนลง ในที่สุดแล้วพระเจ้านิโคลัสทรงเห็นสิ่งต่างๆ ตามความที่ปรากฏนี้และทรงหมดความโปรดปรานในตัวสโตลีปิ้นอย่างแน่นอน ในเดือนกันยายน ค.ศ. 1911 เขาถูกลอบสังหาร⁶¹โดยดมิตรี โบกรอฟ (Dmitri Bogrov) แห่งพรรคสังคมนิยมปฏิวัติที่เมืองคีฟ (Kiev) โดยมีข่าวลือว่ากลุ่มโฆหรานา (Okhrana) ซึ่งเป็นตำรวจสายการเมืองของกระทรวงมหาดไทย สนับสนุนให้โบกรอฟใกล้ชิดกับระดับเชื้อพระวงศ์ และแม้แต่พระเจ้าจักรพรรดิอาจทรงทำเป็นไม่รู้ไม่เห็นในการนี้ด้วย ไม่ว่าความจริงเป็นเช่นไร พระเจ้าจักรพรรดิยังทรงดำเนินนโยบายต่อไปโดยเกี่ยวข้องกับความร่วมมือจากสภาดูมาให้น้อยที่สุด ลัทธิอนุรักษนิยมของปัญญาชนได้ตายไปพร้อมกับการเสียชีวิตของปีเตอร์ สโตลีปิ้น

แต่กระนั้นระบอบพระเจ้าซาร์ก็ไม่สามารถปกครองประเทศในแบบเก่าได้อีกต่อไป ในช่วงศตวรรษที่ 18 มีเพียงแค่มุขมนตรีชั้นสูงที่มีความรู้ในเรื่องกิจการบ้านเมืองทั่วไป การที่มีความรู้ในเรื่องดังกล่าว ทำให้ชนชั้นสูงห่างออกไปจากชนชั้นอื่นในสังคม ขณะอยู่ที่บ้าน ครอบครัวของชนชั้นเจ้าขุนมูลนายเริ่มติดนิสัยการพูดภาษาฝรั่งเศสในหมู่พวกตน พวกเขาซึมซับการเรียนรู้แบบยุโรปและรับเอาธรรมเนียมแบบยุโรปมาด้วย บรรดาผู้มีเกียรติในสังคมที่โดดเด่น ตั้งแต่อเล็กซานเดอร์ ราดิชเชฟ (Alexander Radishchev) ในยุคทศวรรษที่ 1780 จนถึงกลุ่มที่สมคบคิดร่วมกันในการต่อต้านพระเจ้าซาร์ที่รู้จักกันในนามกลุ่มธันวาคม (Decembrists) ในปี ค.ศ. 1825 ต่างสงสัยในหลักการแห่งนิติธรรมของระบอบการปกครองแบบเก่านี้ แต่การปราบปรามอย่างรุนแรงไม่ได้ขจัดปัญหาของความคิดเห็นที่ไม่ลงรอยกัน บุคคลที่เป็นตัวแทนของวงการวรรณกรรมและความคิดทางปัญญาของรัสเซียที่สำคัญที่สุดบางส่วน ซึ่งรวมถึงอเล็กซานเดอร์ เฮียร์เซน (Alexander Herzen) นิโคไล เชียร์นิเชฟสกี (Nikolai Chernyshevski) อีวาน ตูร์เกเนฟ (Ivan Turgenev) และเลฟ ตอลสตอย (Lev Tolstoy) ได้ใช้ผลงานที่พวกตนทำมาทั้งชีวิตเพื่อเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงอย่างจริงจังในเรื่องสภาพความเป็นอยู่ต่างๆ

การต่อต้านอย่างถาวรได้ก่อตัวขึ้นเป็นระบบตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 1860 ทั้งที่มีคำสั่งห้ามก่อตั้งพรรคการเมือง ห้ามจัดการประชุมทางการเมือง และห้ามมีข้อเรียกร้องจากสาธารณะในเรื่องอิสรภาพทางการเมือง กบฏส่วนใหญ่เป็นผู้ที่เชื่อในระบอบสังคมนิยมแบบเกษตรกรรม กลุ่มที่เรียกว่ากลุ่มนารอดนิก (Narodniki หรือกลุ่มผู้แทนราษฎร) อ้างว่าควรนำจิตวิญญาณเกี่ยวกับสมภาคนิยมและคติรวมหมู่⁶² ของชุมชนที่ดินของชาวนามาใช้ในสังคมทั้งหมด ในขั้นแรกพวกเขาได้รวมตัวกันเป็นวงแคบอย่างลับๆ แต่ในปี ค.ศ. 1876 ได้ก่อตั้งพรรคการเมืองที่สำคัญขึ้นมาพรรคหนึ่ง นั่นก็คือพรรคที่ดินและอิสรภาพ (Land and Freedom) ซึ่งได้ทำการโฆษณาชวนเชื่อในหมู่ปัญญาชนและเหล่าชนชั้นแรงงานรวมทั้งในหมู่ชาวนา และยังกระทำการก่อการร้ายต่อข้าราชการด้วย เมื่อพรรคที่ดินและอิสรภาพล่มสลายไป กลุ่มผู้ก่อการร้ายได้รวมตัวกันโดยเรียกตนเองว่ากลุ่มเจตนารมณ์ประชาชน (People's Will) ซึ่งประสบความสำเร็จในการลอบปลงพระชนม์พระเจ้าอเล็กซานเดอร์ที่ 2 ในปี ค.ศ. 1881 การปราบปรามทางการเมืองทวีความรุนแรงขึ้น แต่โดยทันทีที่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งอาจถูกจับกุมได้ ก็จะมีอีกกลุ่มหนึ่งก่อตั้งขึ้นมาใหม่ ไม่เพียงแต่กลุ่มนารอดนิกเท่านั้น แต่ยังมีทั้งกลุ่มผู้นิยมลัทธิมากซ์และกลุ่มเสรีนิยมที่ก่อตั้งองค์กรที่มีความแน่นแฟ้นต่อกันขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1890

วัฒนธรรมการต่อต้านไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแคในหมู่นักวรรณคดีการปฏิรูปเท่านั้น ในช่วงศตวรรษที่ 19 ได้เกิดการขยายการศึกษาครั้งสำคัญ โดยโรงเรียนมัธยมและมหาวิทยาลัยเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว และเหล่านักเรียนนักศึกษาที่เป็นปฏิปักษ์ต่อระบอบการปกครองอย่าง

เห็นได้ชัด วิธีการสั่งสอนและลงโทษทำให้พวกเขาโตขึ้น ต้องทนทุกข์ ซึ่งความทรมาณของพวกเขาไม่อาจเลือนหายแม้เมื่อเติบโตขึ้น พวกเขาเชื่อว่าพระราชโองการจากพระเจ้าซาร์เป็นสิ่งประหลาดที่น่าอัศจรรย์ซึ่งรัสเซียควรกำจัดออกไปโดยเร็ว

ความรู้สึกรักของพวกเขาได้รับการสนับสนุนโดยบรรดานักหนังสือพิมพ์และนักเขียนเชิงสร้างสรรค์ซึ่งมีอิสระเพิ่มมากขึ้นในการเสนอความคิดเห็นของสาธารณะภายหลัง ค.ศ. 1905 ก่อนหน้านั้นหนังสือพิมพ์ที่จัดพิมพ์อย่างถูกกฎหมายส่วนใหญ่จะอนุรักษ์นิยมและใช้เสรีภาพ⁶³ อย่างระมัดระวังมาก หลังจากนั้นพวกเขาก็ขยายการเสนอความคิดเห็นตั้งแต่ลัทธิชาตินิยมดั้งเดิมของกลุ่มชาวจัดจนถึงลัทธิบอลเชวิค (Bolshevik) ของกลุ่มซ้ายจัด ถึงแม้ว่าพวกโอสทรานาได้สั่งปิดสื่อสิ่งพิมพ์ที่สนับสนุนการขัดต่ออำนาจการปกครองอย่างเปิดเผย แต่ความตื่นตัวในการแสดงความคิดเห็นต่อต้านทางราชการยังคงมีไม่หยุดหย่อน เครื่องมือในการก่อกวนไม่ได้มีเพียงแค่นักหนังสือพิมพ์เท่านั้น แต่ยังมีบรรดาสหภาพแรงงาน กลุ่มประกันสุขภาพ และแม้แต่โรงเรียนสอนศาสนาวันอาทิตย์ รัฐบาล⁶⁴ วางเงื่อนไขว่าสหภาพแรงงานควรตั้งในท้องถิ่นและตำแหน่งผู้นำของสหภาพฯ ควรเลือกมาจากชนชั้นกรรมาชีพ แต่สิ่งนี้กลับเป็นการส่งเสริมให้ชนชั้นแรงงานได้มีประสบการณ์ของการเป็นองค์กรดูแลตนเองร่วมกัน จากการที่ระบอบพระเจ้าซาร์ผลักดันประชาชนไปสู่ทรัพยากรของตน จึงเท่ากับเป็นการทำลายระบอบดังกล่าวเอง หลักการพื้นฐานแห่งราชาธิปไตยอันเก่าแก่ได้ถูกทำให้อ่อนแอลงไปอีก

แม้เป็นเช่นนั้น กลุ่มโอสทรานาก็ยังมีประสิทธิภาพมากในการดำเนินงานของตน ผู้นำการปฏิวัติถูกปราบปรามได้ในปี ค.ศ. 1907 องค์กรต่างๆ ในจักรวรรดิรัสเซียของเหล่าผู้นำถูกสายลับของตำรวจหลายลงได้ และมีการจับกุมนักกรรมาชีพอันดับรองๆ ต่อไป การติดต่อบริเวณผู้ลี้ภัยทางการเมือง⁶⁵ กับพรรคพวกของตนก็ติดขัด

การเข้าปราบปรามช่วยยืดเวลาให้แก่ราชวงศ์ออกไปและยังสนับสนุนความมุ่งมั่นของกลุ่มผู้ปฏิวัติในการที่จะหลีกเลี่ยงสิ่งใดๆ ที่จะทำให้อาณัติของตนเลือนหายไป ในช่วงการเปลี่ยนแปลงศตวรรษ กลุ่มผู้นิยมลัทธิมากซ์ได้รับความนิยมสูงสุดจากบรรดาปัญญาชนทางการเมือง⁶⁶ มีการก่อตั้งพรรคแรงงานสังคมนิยมประชาธิปไตยรัสเซียขึ้นในปี ค.ศ. 1899 แต่ก็แตกออกเป็นเหล่าเป็นพวกอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ลี้ภัยทางการเมือง มีกลุ่มหนึ่งได้แก่กลุ่มบอลเชวิค (Bolsheviks หรือกลุ่มเสียงข้างมาก) นำโดยวลาดีมีร์ เลนิน⁶⁷ อนุสารของเขาซึ่งออกเมื่อ ค.ศ. 1902 โดยใช้ชื่อว่า *จะต้องทำสิ่งใดให้สำเร็จ? (What Is To Be Done?)* ระบุถึงความจำเป็นที่พรรคการเมืองต้องแสดงตนในฐานะผู้นำของชนชั้นกรรมาชีพ เขาตั้งเงื่อนไขว่าสมาชิกพรรคควรมีระเบียบวินัยในองค์กรและจงรักภักดีต่อหลักการ พรรคการเมืองในความคิดเห็นของเขาควรทำให้เป็นศูนย์กลางอย่างมาก ทฤษฎีและการกระทำที่แตกออกไปของเขาได้ก่อความปั่นป่วนใน

การประชุมใหญ่พรรคการเมืองครั้งที่ 2 ในปี ค.ศ. 1903 และเลนินยังเพิ่มกิตติศัพท์อันเป็นที่
 วิจารณ์กันทั่วไปของตนเองในปี ค.ศ. 1905 โดยเสนอว่าการล้มล้างราชวงศ์โรมานอฟที่วางแผนไว้นั้น
 ควรตามด้วย “การปกครองแบบเผด็จการประชาธิปไตยแนวปฏิวัติชั่วคราวของชนชั้นกรรมาชีพ
 และกลุ่มชาวนา” และเขาก็คาดหวังถึงการก่อปฏิวัติเพื่อจะได้จัดตั้งการปกครองแบบเผด็จการ

รายละเอียดต่างๆ เหล่านี้ทำให้ฝ่ายตรงข้ามของเขาในพรรคแรงงานสังคมนิยม
 ประชาธิปไตยรัสเซีย ที่เรียกกันว่ากลุ่มเมนเชวิค (Mensheviks หรือกลุ่มเสียงข้างน้อย) เกิดความวิตก
 ซึ่งกลุ่มเมนเชวิคนี้ยืนกรานอยู่เสมอว่ารัสเซียควรมีการปฏิวัติโดย “ชนชั้นกระฎุมพี”⁶⁸ และให้
 การพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมของประเทศเสร็จสมบูรณ์ก่อนจะดำเนิน “การเปลี่ยนแปลงสู่
 ระบบสังคมนิยม” พวกเขาโจมตีการปกครองแบบเผด็จการที่วางแผนไว้นั้นว่าไม่เหมือนกับ
 การเมืองแบบสังคมนิยมที่แท้จริง และพวกเขาต้องการพรรคการเมืองซึ่งมีการจัดการที่ไม่เข้มงวด
 เท่ากับที่กลุ่มบอลเชวิคกำหนดไว้

พรรคการเมืองแนวปฏิวัติที่ยิ่งใหญ่อีกพรรคหนึ่งได้แก่พรรคสังคมนิยมปฏิวัติ ซึ่งสืบทอด
 ขนบธรรมเนียมของกลุ่มนารอดนิกในศตวรรษที่ 19 นักทฤษฎีแนวหน้าของพรรคคืออิกตอร์ เชียร์นอฟ
 (Viktor Chernov) พรรคสังคมนิยมปฏิวัติไม่เหมือนกับกลุ่มนารอดนิกตรงที่พวกเขาไม่ได้คิดว่า
 รัสเซียจะมุ่งตรงสู่ระบบสังคมนิยมได้โดยปราศจากขั้นตอนการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยม
 แต่ขณะที่ผู้นิยมลัทธิมากซ์ ไม่ว่าจะ เป็นกลุ่มบอลเชวิคหรือเมนเชวิค มองแรงงานในเมืองว่าเป็น
 ชนชั้นปฏิวัติที่ยอดเยี่ยม พรรคสังคมนิยมปฏิวัตินับว่ากลุ่มชาวนาไว้ในฐานะที่สูงกว่าและเชื่อว่า
 เหล่าชาวนาจะทำให้ค่านิยมในความเสมอภาคของมนุษย์และความเป็นชุมชนยังเป็นรูปธรรมหรือ
 หลงเหลืออยู่ในหัวใจของระบบสังคมนิยม แต่พรรคสังคมนิยมปฏิวัติซึ่งได้สมาชิกจากชนชั้นแรงงาน
 และมาจากเมืองต่างๆ มากมายเป็นคู่แข่งของพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตยรัสเซีย จากหลายๆ สิ่ง
 จะเห็นวาระหว่างกลุ่มผู้นิยมลัทธิมากซ์กับพรรคสังคมนิยมปฏิวัติต่างก็มีจุดเน้นที่ต่างกันไปมากกว่า
 จะมีข้อแตกต่างที่เด่นชัดโดยสิ้นเชิงในเรื่องความคิดในระดับองค์กรที่ต่ำกว่าของแต่ละพรรค
 และพวกเขาก็ได้รับผลกระทบเท่าๆ กันจากการกระทำของกลุ่มไอฮรานา

เหตุการณ์ต่างๆ ในช่วง ค.ศ. 1905-6 ได้แสดงให้เห็นแล้วว่าหากเมื่อใดประชาชน
 สามารถเลือกตั้งอย่างอิสระก็จะมีพรรคทั้งสามนี้แข่งขันกันเพื่อชัยชนะ กลุ่มคาเดตตระหนักถึง
 ข้อจำกัดในความนิยมของตนเองและตอบสนองด้วยการรับนโยบายการปฏิรูปการเกษตรแบบสุดขีด
 มาใช้ พวกเขาเสนอให้โอนที่ดินของชนชั้นสูงมายังกลุ่มชาวนาโดยมอบเงินชดเชยจำนวนที่
 เหมาะสมให้กับกลุ่มชนชั้นสูง แต่นโยบายนี้อาจไม่ดีไปกว่าการโน้มน้ำหนักของพรรคสังคมนิยมปฏิวัติ
 กลุ่มเมนเชวิค และกลุ่มบอลเชวิค เว้นแต่ว่าจะกำหนดสิทธิออกเสียงเลือกตั้งในรูปแบบที่จะให้
 ชนชั้นกลางได้เปรียบ

สิ่งที่เกิดขึ้นกลายเป็นโครงสร้างของอำนาจที่ไม่คล่องตัวอย่างแท้จริง เรื่องราวต่างๆ ไม่ได้รับการช่วยเหลืออันเนื่องมาจากความจริงที่ว่าพระจักรพรรดิไม่ได้รับการเคารพ พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่พระปรีชาสามารถในการทรงงานหนักไม่ทัดเทียมกับพระสติปัญญาอันเฉียบแหลม พระองค์ไม่มีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนสำหรับอนาคตของรัสเซียและทรงทำให้พระองค์เองอ่อนกำลังลงจากการบริหารบ้านเมืองแบบวันต่อวัน พระองค์เพียงแค่มองพระทัยในหมู่พระญาติของพระองค์เอง และทรงถูกมองว่าพระนางอเล็กซานดรา (Alexandra) พระอัครมเหสีทรงกันว่าพระองค์อยู่เสมอ อันที่จริงแล้วพระองค์เป็นอิสระจากพระชายามากกว่าที่มีข่าวลือออกมา แต่ข่าวลือต่างๆ ก็ยังได้รับความเชื่อถือ ยิ่งไปกว่านั้นพระองค์ทรงอยู่ท่ามกลางที่ปรึกษาซึ่งรวมถึงผู้มีเวทมนตร์และนักต้มตุ๋น ความพอพระทัยที่มีต่อ “ชายผู้ศักดิ์สิทธิ์” ชาวไซบีเรียนามว่ากริโกรี รัสพูติน (Grigori Rasputin) กลายเป็นเรื่องอื้อฉาว รัสพูตินมีความสามารถอันลึกลับในการห้ามเลือดของคิรชทายาทอะเลคเซย์ (Aleksei) ซึ่งเป็นโรคโลหิตไหลไม่หยุด⁶⁹ แต่ด้วยความที่ได้รับการปกป้องจากทั้งสองพระองค์ รัสพูตินจึงทั้งเล่นการพนัน มีเรื่องชู้สาว และทำให้ผู้คนลุ่มหลงขณะอยู่ในกรุงเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก ราชนวงศ์โรมานอฟได้ดำเนินสู่การเสื่อมเสียชื่อเสียงต่อไป

มิใช่ว่าพระเจ้านิโคลัสจะทรงแยกพระองค์เองออกจากประชาชนไปเสียทีเดียว พระองค์ยังทรงเข้าร่วมพิธีทางศาสนาและทรงพบปะกับกลุ่มชาวนา ในปี ค.ศ.1913 ได้มีการเฉลิมฉลองครบรอบ 300 ปีแห่งราชวงศ์โรมานอฟด้วยความยินดีปรีดา และมีการถ่ายทำองค์พระจักรพรรดิเพื่อฉายให้คนดูภาพยนตร์ แต่ดูเหมือนว่าพระองค์จะทรงเป็นที่น่าหวาดกลัวต่อราษฎรที่อยู่ในเขตเมือง ซึ่งได้แก่ เหล่าปัญญาชน นักการเมือง และชนชั้นแรงงาน โดยพวกเขาเหล่านี้ไม่มีความไว้วางใจในพระองค์ พระเจ้านิโคลัสทรงกำลังอยู่ในช่วงแห่งความยุ่งเหยิง

อย่างไรก็ตามภัยต่อระบอบการปกครองที่เกิดขึ้นทันทีทันใดนั้นได้ลดลง พลเมืองในจักรวรรดิกลับสู่การยอมรับว่ากลุ่มโอรธอานาและกองทัพแข็งแกร่งเกินกว่าจะทำลายด้วย การก่อความวุ่นวายโดยชาวนาก็แทบจะไม่มี สโตลีปินได้ออกคำสั่งอย่างเหี้ยมโหดให้ประหารผู้นำกบฏชาวนาจำนวน 2,796 คนหลังจากการต่อสู้กัน บวงแขวนคอนักโทษของเพชฌฆาตรู้จักกันในชื่อว่า “เนคไทของสโตลีปิน” การเดินขบวนของนักศึกษาเลิกล้มไป การต่อต้านเรื่องชนชาติในเขตที่ไม่ใช่ชาวรัสเซียก็เกือบจะหมดลง สมาคมอาชีพต่างๆ ประพฤติตนอย่างระมัดระวังเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกสั่งปิดจากทางการ การเคลื่อนไหวของแรงงานก็ถูกสลายไปจากการแทรกแซงของตำรวจ การประท้วงหยุดงานล้มเลิกชั่วคราว แต่ขณะที่เศรษฐกิจมีแนวโน้มของการกระเตื้องขึ้นและการว่างงานจำนวนมากได้ลดลง เหล่าแรงงานก็ได้ความเชื่อมั่นในความเข้มแข็งของตนกลับคืนมาอีกครั้ง ความขัดแย้งทางอุตสาหกรรมเกิดขึ้นอีกครั้งคราว และเหตุการณ์เดียวอาจจุดชนวนปัญหาไปทั่วทั้งจักรวรรดิได้

ในที่สุด เดือนเมษายน ค.ศ. 1912 ได้เกิดเหตุการณ์ซึ่งตำรวจยิงเข้าใส่คนงานเหมืองแร่ที่ประท้วงหยุดงานในแหล่งขุดทองใกล้กับแม่น้ำเลนา (Lena) ในไซบีเรีย จึงเกิดการชุมนุมประท้วงขึ้นในที่อื่นๆ เพื่อแสดงความเห็นใจ การลุกขึ้นต่อต้านระลอกสองเกิดขึ้นในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1914 ในกรุงเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก โดยคำจ้างและสภาพความเป็นอยู่คือสาเหตุหลักของความไม่พอใจ ความขุ่นเคืองต่อข้อจำกัดทางการเมืองในขณะนั้นก็เป็นสาเหตุประการหนึ่งด้วย

การหยุดงานประท้วงและการเดินขบวนประท้วงที่เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่าเป็นดัชนีชี้ให้เห็นถึงสิ่งที่รัฐบาลของพระเจ้าซาร์ต้องรับผิดชอบในเรื่องการเมืองและเศรษฐกิจ ซึ่งอยู่ในสถานะที่ตึงเครียด อย่างไรก็ตามพระเจ้าจักรพรรดิทรงเลือกที่จะทำให้อำนาจการเป็นพระประมุขของพระองค์แข็งแกร่งมากกว่าจะแสวงหาข้อตกลงกับผู้แทนที่ได้รับการเลือกตั้งในสภาดูมา ไม่ใช่เพียงแต่พระองค์เท่านั้นที่สามารถกระทำการโดยไม่อ้างอิงขั้นตอนตามกฎหมาย แต่ยังรวมถึงรัฐบาลและบรรดาผู้ว่าราชการจังหวัดของพระองค์ด้วย สภาดูมาอาจจะและถูกสลายไปโดยพระเจ้าจักรพรรดิโดยไม่มีการปรึกษา ส่วนระเบียบการเลือกตั้งก็ร่างขึ้นใหม่ตามพระราชโองการผู้คัดค้านอาจถูกพิพากษาลงโทษให้รับ “การถูกเนรเทศทางการบริหาร” จากกระทรวงกิจการภายใน โดยไม่ได้หารือกับศาล และอาจรวมถึงการเนรเทศไปยังเขตที่ทุรกันดารที่สุดของไซบีเรีย ในปี ค.ศ. 1912 ประชาชนจำนวน 2.3 ล้านคนต้องดำเนินชีวิตภายใต้กฎอัยการศึกและอีกจำนวน 63.3 ล้านคนอยู่ภายใต้ “การป้องกันแบบเสริมกำลัง” บรรดาผู้ว่าราชการจังหวัดออกกฎระเบียบกันเองเพิ่มมากขึ้นและบังคับใช้กฎระเบียบเหล่านั้นโดยคำสั่งการบริหาร “รัฐตำรวจ”⁷⁰ ของราชวงศ์โรมานอฟยังห่างไกลจากความสมบูรณ์แบบอยู่มากและมีสัญญาณว่าสังคมพลเมืองสามารถทำในสิ่งที่เหนือกว่านี้โดยเป็นความสูญเสียต่อรัฐ แต่กระนั้นในหลากหลายหนทางก็แทบไม่มีการยุติวิธีการปกครองแบบเผด็จการได้

พระเจ้านิโคลัสทรงอาจทำให้สิ่งต่างๆ ง่ายขึ้นสำหรับพระองค์หากทรงยินยอมให้พระองค์เองอยู่ภายใต้ระบอบรัฐธรรมนูญโดยสภาดูมาเป็นผู้ควบคุม ชนชั้นสูงและชนชั้นกลางอาจเป็นสาเหตุให้เกิดการต่อต้านซึ่งมีเป้าหมายมายังองค์พระเจ้าจักรพรรดิโดยผ่านพรรคการเมืองของตน กฎระเบียบที่หนักหน่วงอาจลดลงมาระดับหนึ่ง ราชสำนักของพระเจ้านิโคลัสก็ควรหยุดกระทำในสิ่งที่เป็นความเสื่อมโทรมและความโง่เขลาเพื่อไม่ให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ และจากการทำให้ฐานะของพระองค์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ พระองค์ทรงอาจจะสามารถปกป้องราชวงศ์จากการถูกโค่นล้มได้ ซึ่งจากที่เป็นอยู่ การปะทะกันทางปฏิบัติไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ในทางปฏิบัติ แม้แต่พรรคตุลาคมก็ไม่เห็นด้วยกับกษัตริย์ของพวกเขาหลังจากที่พระองค์ทรงกระทำในสิ่งที่น่าอับอายต่อสโตรีป

แต่พระเจ้านิโคลัสทรงมีเหตุผลเช่นกันที่ไม่แน่ว่าสภาพความเป็นจริงจะดีกว่า ปัญหาความยุ่งยากของจักรวรรดิรัสเซียได้ดีกว่า ผู้ใดก็ตามที่ปกครองรัสเซียจะต้องเผชิญกับภาระอันใหญ่หลวงในการปฏิรูปการจัดการด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการบริหารของประเทศ หากประเทศไม่ตกเป็นเหยื่อของมหาอำนาจที่เป็นคู่แข่ง การเติบโตด้านความสามารถเชิงอุตสาหกรรมกำลังได้รับการสนับสนุน ขณะที่การสร้างฐานการวิจัยและพัฒนาในท้องถิ่นกลับมีน้อยลง การเกษตรก็มีการเปลี่ยนแปลงไปเพียงช้าๆ และเกิดผลทางสังคมจากการแปรรูปในเมืองและชนบทมากมาย แม้แต่ผลสำเร็จด้านเศรษฐกิจก็ก่อให้เกิดปัญหา และการมีความรู้ในเรื่องทางตะวันตกเพิ่มขึ้นทำให้เกิดความคาดหวังสูงในเรื่องต่างๆ ซึ่งไม่ได้เกิดเฉพาะแต่ในกลุ่มปัญญาชนเท่านั้น แต่รวมถึงในหมู่ชนชั้นแรงงานด้วย ความแตกแยกในสังคมได้เพิ่มมากขึ้นและต่างเป็นอริต่อกัน

อย่างไรก็ตามจักรวรรดิต้องพบความยากลำบากในเรื่องประเพณีนิยมมากเท่าๆ กับความสมัยใหม่ ตัวอย่างเช่น การเป็นเจ้าของที่ดินในชุมชนหมู่บ้านหรือการที่สามารถกลับสู่หมู่บ้านเพื่อรับความช่วยเหลือเป็นปัจจัยที่มีผลอย่างมากในการทำให้แรงงานชาวรัสเซียยังหยุดงานประท้วงต่อไป ชาวนารัสเซียและยูเครนมีความเชื่อมโยงกับหมู่บ้านของตนมากกว่าแนวคิดของพระมหากษัตริย์ ราชนวงศ์ และชาติ นอกจากนี้พลเมืองอื่นๆ ของจักรวรรดิซึ่งมีจิตสำนึกต่อชาติมากขึ้น เช่น ชาวโปแลนด์ รู้สึกไม่พอใจอย่างยิ่งจากการปฏิบัติต่อพวกตนและอาจก่อความยุ่งยากได้เสมอ ในขณะที่การทำให้ชนบทเป็นเมืองและเรื่องการศึกษาดำเนินอยู่นั้น ดูเหมือนว่าปัญหาความหลากหลายทางศาสนาของจักรวรรดิก็ได้เพิ่มเข้ามาเป็นปัญหาให้แก่รัฐบาล และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้นด้วย

แต่หากอาณาจักรจะต้องล่มสลายก็คงไม่มีแม้แต่ความชัดเจนที่ว่าพื้นที่ใดจะกำหนดได้ อย่างง่ายดายว่าเป็นรัสเซีย ชาวนารัสเซียอาศัยอยู่ทั่วไปในจักรวรรดิรัสเซีย โดยกลุ่มใหญ่อยู่ในแถบ บาคู ยูเครน และจังหวัดแถบทะเลบอลติก ผู้อพยพที่เป็นชาวนารัสเซียที่ต้องการที่ดินอย่างมากได้รับการกระตุ้นจากสโตลิปินให้ไปยังไซบีเรียและส่วนที่รัสเซียครอบครองในตอนกลางของเอเชีย ยังไม่มีแผนที่แน่นอนจาก “รัสเซีย” ที่พร้อมจะส่งมอบ และหน่วยงานราชการในกรุงเซนต์ปีเตอส์เบิร์ก จะขัดขวางการสำรวจในเรื่องนี้เสมอ เขตในโปแลนด์ที่ปกครองโดยรัสเซียเรียกว่า “กลุ่มจังหวัดวิสตุลา” (Vistula provinces) ส่วน “ยูเครน” “แลตเวีย” และ “เอสโทเนีย” ไม่ปรากฏดังที่เป็นบนแผนที่ทางราชการ ดังนั้นรัสเซียอยู่ตรงไหน? ประเทศที่กว้างใหญ่แผ่ขยายออกไปนี้จะมีขนาดใหญ่หรือเล็กก็แล้วแต่ที่ผู้ใดจะคิดให้เป็นเช่นนั้น แทบจะไม่มีชาวนารัสเซียคนใดปฏิเสธที่จะรวมไซบีเรียด้วย แต่ในด้านตะวันตก จะต้องรวมยูเครนและเบลโลรัสเซียด้วยหรือไม่? การศึกษาสถิติประชากรและ

ภูมิศาสตร์ของชาติไม่สามารถระบุใดๆ ได้เลย และความไม่ชัดเจนดังกล่าวนี้อาจนำไปสู่ความรุนแรงในสถานการณ์ที่ไม่ควรเกิดขึ้นได้

หลังการเปลี่ยนศตวรรษน่าจะเป็นไปได้มากขึ้นว่าสถานการณ์ที่ไม่ควรเกิดก็อาจเกิดขึ้นได้ ความขัดแย้งทางสังคมยังมีอยู่ตลอด ความไม่พอใจเรื่องชนชาติในหมู่คนที่ไม่ใช่เผ่าพันธุ์รัสเซียกำลังเพิ่มขึ้น การต่อต้านทางการเมืองยังรุนแรงและแน่วแน่ สถาบันพระมหากษัตริย์ถูกจับตามองมากยิ่งขึ้นในฐานะที่เป็นสถาบันที่กดขี่ข่มเหงและล่าสมัย นอกจากนี้ยังไม่สามารถปฏิบัติตามความต้องการของประเทศได้ พระเจ้านิโคลัสที่ 2 ทรงเกือบจะถูกโค่นล้มในปี ค.ศ. 1905 พระองค์ทรงกู้ฐานะของพระองค์คืนกลับมาได้ แต่ความตึงเครียดในรัฐและสังคมก็ยังไม่ได้รับการบรรเทา

สำนักหอสมุด

คำอธิบายประกอบการแปล

1. ในต้นฉบับใช้ชื่อว่า "And Russia?" หากแปลตรงตัวจะแปลได้ว่า "และรัสเซีย?" ซึ่งผู้แปลมีความเห็นว่าไม่สามารถสื่อความหมายได้ จึงแปลชื่อทให้เป็นประโยคโดยยึดตามเนื้อเรื่องที่ปรากฏ
2. ชื่อเดิมของประเทศรัสเซีย ("สหพันธรัฐรัสเซีย," ออนไลน์, 2549)
3. ในต้นฉบับนี้ประกอบด้วยชื่อเฉพาะมากมาย ซึ่งมีทั้งภาษาอังกฤษ ภาษาเยอรมัน รวมทั้งภาษารัสเซียและภาษาญี่ปุ่นที่เขียนด้วยอักษรโรมัน ผู้แปลจึงได้ยึดการทับศัพท์ตามหลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาต่างๆ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน และจะใส่ชื่อเฉพาะตามที่ต้นฉบับสะกดไว้ในวงเล็บกำกับหลังคำเหล่านั้นในฉบับแปล เฉพาะกรณีที่ผู้แปลพิจารณาแล้วว่าเป็นชื่อหรือคำเรียกที่ไม่คุ้นเคยในหมู่ผู้อ่านชาวไทย ซึ่งผู้แปลมีจุดประสงค์ให้ผู้อ่านที่สนใจได้นำชื่อหรือคำเรียกนั้นไปสืบค้นต่อได้
4. ปรับการใช้รูปประโยคปฏิเสธ โดยต้นฉบับใช้ "neither . . . nor" ซึ่งเป็นสันธานบอกความเป็นปฏิเสธ หากผู้แปลแปลตรงตามต้นฉบับจะทำให้ภาษาไทยไม่เป็นธรรมชาติ จึงได้ปรับให้คำกริยาของประโยคในฉบับแปลเป็นคำที่แสดงความเป็นปฏิเสธแทน ซึ่งผู้แปลจะใช้วิธีเดียวกันนี้กับประโยคอื่นๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน
5. หากบริบทกล่าวถึงพระจักรพรรดิและพระราชวงศ์ ผู้แปลจะแปลโดยใช้เป็นคำราชาศัพท์เพื่อให้เข้ากับวัฒนธรรมไทยที่ต้องใช้คำราชาศัพท์กับพระมหากษัตริย์และเชื้อพระวงศ์ โดยถือตามหลักเกณฑ์การใช้คำราชาศัพท์ของสำนักงานเลขาธิการสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ
6. ในต้นฉบับใช้คำว่า "parliament" ซึ่งแปลว่ารัฐสภา แต่สภาดูมาของรัสเซียนั้นหมายถึงสภาผู้แทนราษฎร ("สหพันธรัฐรัสเซีย," ออนไลน์, 2549)
7. สำหรับคำทับศัพท์บางคำ ผู้แปลได้เติมลักษณะนามไว้ข้างหน้าเพื่อให้เป็นที่เข้าใจยิ่งขึ้น เช่น ในที่นี้เติมคำว่า "สภา . . ." ไว้ด้วย
8. คำในภาษาอังกฤษมีการเติมหน่วยคำเพิ่มที่ท้ายคำนามเพื่อแสดงพหูพจน์ แต่ภาษาไทยไม่มีระบบการทำให้คำนามเป็นพหูพจน์เช่นนี้ เนื่องจากภาษาไทยไม่มี inflectional bound morpheme เช่นเดียวกับภาษาอังกฤษ ดังนั้นในการแปลจึงเติมคำว่า "หลาย" เพื่อแสดงความเป็นพหูพจน์ตามต้นฉบับ นอกจากนี้ผู้แปลอาจใช้คำอื่นๆ เช่น "บรรดา" หรือ "ต่างๆ" ในการแปลคำพหูพจน์อื่นๆ ด้วย
9. ตั้งอยู่ในประเทศยูเครน ซึ่งเคยอยู่ภายใต้การปกครองของรัสเซียตั้งแต่สมัยที่เป็นจักรวรรดิรัสเซียและสหภาพโซเวียต โดยอ้างอิงจากแผนที่ในหนังสือต้นฉบับ (Service, 2005, p. x-xii)

10. ผู้แปลปรับรูปกรรมาจก (passive voice) ที่ใช้ในประโยคต้นฉบับซึ่งในภาษาไทยไม่นิยมใช้ให้เป็นรูปประโยคกรรตวากจก (active voice) ในฉบับแปล โดยไม่ทำให้ความหมายผิดไปจากต้นฉบับ ซึ่งผู้แปลได้ใช้วิธีการนี้ในการแปลประโยคที่อยู่ในรูปกรรมาจกอื่นๆ ด้วย
11. อาณาจักรออตโตมานคือตุรกีในปัจจุบัน มีกำเนิดจากพวกเติร์กสาขาหนึ่งที่เร่ร่อนอยู่แถบลุ่มแม่น้ำยูเฟรติสซึ่งอยู่ในประเทศอิรักในปัจจุบัน เป็นอาณาจักรที่มีชื่อเสียงมากที่สุดในโลก อาณาจักรหนึ่งเทียบเท่ากับอาณาจักรโรมัน (สุปราณี มุขวิจิต, 2532, น. 99-100)
12. ผู้แปลพิจารณาแล้วว่า นามวลีที่เป็นประธานของประโยคมีความยาวจนสามารถแปลให้เป็นประโยคได้ จึงแปลโดยปรับลักษณะของประโยคนี้ จากประโยคความเดียวในต้นฉบับให้เป็นประโยคความซ้อนในฉบับแปล
13. คำว่า "scramble" ปกติแปลว่า "การปิ่นที่ยากลำบาก" แต่เพื่อให้เข้ากับบริบท ผู้แปลจึงใช้วิธีตีความประโยคแล้วเลือกคำที่เหมาะสม ในที่นี้ได้เลือกคำว่า "การแทรกแซง" มาใช้แทน
14. สนธิสัญญาฉบับนี้ลงนามกันที่เมืองพอร์ตสมัท (Portsmouth) รัฐนิวแฮมป์เชียร์ (New Hampshire) ประเทศสหรัฐอเมริกา (สุปราณี มุขวิจิต, 2532, น. 350-351)
15. ศึกษาการใช้คำศัพท์เฉพาะสาขาจากศัพท์รัฐศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2548, น. 50)
16. ผู้แปลพิจารณาว่าประโยคก่อนหน้ามีความสัมพันธ์กับประโยคที่ตามมา จึงเติมคำเชื่อมเพื่อให้ภาษามีความสละสลวย ไม่ได้มีเจตนาที่จะแปลเกิน ซึ่งผู้แปลได้ใช้วิธีการดังกล่าวกับกลุ่มประโยคอื่นๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันนี้ด้วย
17. เปลี่ยนจากคำคุณศัพท์ในต้นฉบับเป็นคำกริยาวิเศษณ์ในฉบับแปล
18. ในศัพท์เศรษฐศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน "industrialization" แปลว่า "การทำให้เป็นอุตสาหกรรม" (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546, น. 127) แต่ผู้แปลเติมคำว่า "ประเทศ" เพิ่มไปในคำแปล เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจชัดเจนขึ้น
19. "Great War" หมายถึง สงครามโลกครั้งที่ 1 ("World War I," Online, 2006)
20. แปลนามวลีในต้นฉบับให้เป็นอนุประโยค เพื่อให้ภาษาไทยมีความสละสลวยหรือเป็นธรรมชาติมากยิ่งขึ้น ซึ่งจากประโยคนี้ ในต้นฉบับใช้ว่า "the outbreak of the Great War"
21. มีการปรับระเบียบวิธีการเรียงวลีในประโยค จากต้นฉบับใช้ว่า "Nearly half the value of Russian securities excluding mortgage bonds was held by foreigners." ซึ่งส่วนที่ขีดเส้นใต้นั้น ผู้แปลได้นำมาแปลก่อนส่วนอื่นของประโยคเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจง่ายขึ้นและเป็นธรรมชาติในภาษาฉบับแปล
22. ผู้แปลพิจารณาว่าคำบางคำในต้นฉบับสามารถละได้หากมีความหมายซ้ำซ้อน โดยที่ไม่ทำให้ความหมายของประโยคผิดเพี้ยนไป จากต้นฉบับใช้ว่า "Grain harvests increased

by an annual average of roughly two per cent from the beginning of the 1880s through to 1913.” ซึ่งทั้ง 2 คำมีความหมายเหมือนกัน ในฉบับแปลจึงแปลว่า “ประมาณ” เพียงครั้งเดียว

23. หมายถึงหัวผักกาดที่ใช้ทำน้ำตาล แต่ผู้แปลใช้ทับศัพท์เพื่อให้บทแปลกระชับ นอกจากนี้ผู้แปลเชื่อว่าปัจจุบันผู้อ่านชาวไทยรู้จักคำในภาษาต่างประเทศมากขึ้น จึงไม่เป็นปัญหาหากใช้การทับศัพท์
24. ศึกษาการใช้คำศัพท์เฉพาะสาขาจากศัพท์รัฐศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2548, น. 48) หมายความว่ายี่ดื้อคือความเสมอภาคของมนุษย์
25. ในต้นฉบับใช้คำว่า “kulaki” ซึ่งการลงท้าย -i ของภาษารัสเซียหมายถึงพหูพจน์ อย่างไรก็ตามผู้แปลได้ศึกษาจากหนังสือประวัติศาสตร์รัสเซียที่เขียนขึ้นหรือเรียบเรียงโดยนักวิชาการของประเทศไทยเล่มต่างๆ แล้วเห็นว่าไม่มีท่านใดเรียกกลุ่มนี้ว่า “คูลาคี” ผู้แปลจึงแปลว่า “พวกคูลัค” โดยให้คำว่า “พวก” แสดงความเป็นพหูพจน์ ทั้งนี้เพื่อที่ผู้อ่านจะได้ไม่เกิดความสับสนเมื่อพบคำนี้ในหนังสือเล่มอื่น ซึ่งผู้แปลได้ใช้หลักเกณฑ์เดียวกันนี้กับคำต่างๆ ในภาษารัสเซียที่มีลักษณะคล้ายกันนี้ด้วย
26. หากต้นฉบับใช้ประธานตัวเดียวกันทำกริยาต่างๆ ในประโยคที่ต่อเนื่องกัน ผู้แปลจะละประธานในฉบับแปลเพื่อความกระชับ
27. ตัวเลขนี้ไม่รวมถึงเขตไปแลนดท์ที่ปกครองโดยรัสเซีย (Service, 2005, p. 559)
**เป็นคำอธิบายเพิ่มเติมหมายเลข 6 ของต้นฉบับ
28. แปลโดยปรับคำนามในต้นฉบับให้เป็นคำกริยาในฉบับแปล โดยต้นฉบับใช้ว่า “... a rise in the number of ...” ผู้แปลได้แปลคำที่ขีดเส้นใต้เป็น “ทำให้จำนวน... เพิ่มขึ้น”
29. ผู้แปลไม่ได้แปลตรงตัวตามต้นฉบับแต่ปรับให้เป็นสำนวนที่นิยมใช้ในภาษาไทยปัจจุบัน ในที่นี้ได้แปลวลี “... was bursting through the surface of the age-old customs.” เป็น “ทลายกำแพงประเพณีเดิมที่มีมาช้านาน”
30. ศึกษาการใช้คำศัพท์จากนิตยสารวิมานเมฆ (พัชระ ล้อตระกูล, 2548, น.104)
31. ชื่อเฉพาะบางชื่อที่ไม่พบว่ามีผู้บัญญัติไว้ก่อน ผู้แปลจะใช้วิธีแปลไปตามปกติโดยมีภาษาอังกฤษกำกับไว้เสมอ หากใช้คำนั้นๆ มากกว่า 1 ครั้งก็จะใส่ภาษาอังกฤษกำกับเฉพาะในครั้งแรกที่ปรากฏ
32. ต้นฉบับใช้ว่า “The chemist Mendeleev . . .” ซึ่งคำขยายที่ขีดเส้นใต้ ผู้แปลได้ใช้เป็นวลีแทนคำ

33. ปรับประโยคความซ้อนในต้นฉบับให้เป็นประโยคความรวมในฉบับแปล เพื่อให้ประโยคสื่อความหมายได้ชัดเจนขึ้น
34. ปรับรูปประโยคปฏิเสธ จากที่ต้นฉบับใช้ว่า "It was not uncommon . . . "
35. คำว่า "salon" ในบริบทนี้หมายถึงสถานที่ให้ครูที่ผู้คนในสังคมชั้นสูงมานั่งพูดคุยกัน
36. วิธีหนึ่งของการปรับรูปประโยคกรรมวาจก (passive voice) คือการแปลสรรกรมกริยา (transitive verb) ของต้นฉบับออกมาในรูปอกรรมกริยา (intransitive verb) ซึ่งคำที่ทำหน้าที่เป็นประธานในประโยคกรรมวาจกในต้นฉบับยังคงใช้เป็นประธานในฉบับแปล โดยที่ลักษณะประโยคก็ยังคงเป็นธรรมชาติตามภาษาไทยทั่วไป
37. ต้นฉบับใช้เครื่องหมาย semi-colon (;) เชื่อมวลีต่างๆ ในประโยค แต่เนื่องจากภาษาไทยไม่ได้ใช้เครื่องหมายวรรคตอนเช่นนี้ ผู้แปลจึงใช้วิธีเติมคำเชื่อมเพื่อแสดงความเชื่อมโยงของวลีต่างๆ นั้นและยังช่วยให้บทแปลสละสลวยขึ้น โดยผู้แปลจะใช้วิธีการเช่นนี้เพื่อปรับบทแปลในลักษณะที่คล้ายกันนี้ด้วย
38. ศึกษาการใช้คำศัพท์เฉพาะสาขาจากศัพท์รัฐศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2548, น. 49) หมายถึงพวกสังคมชั้นสูงหรือกลุ่มบนของสังคม
39. ผู้แปลเติมข้อความสั้นๆ เพื่ออธิบายให้ผู้อ่านเห็นภาพชัดเจนขึ้นว่าเมืองทั้งสองตั้งอยู่ส่วนใดของรัสเซีย โดยอ้างอิงจากแผนที่ในหนังสือต้นฉบับ (Service, 2005, p. x)
40. แปลตามการใช้คำของกระทรวงการต่างประเทศ ("สหพันธรัฐรัสเซีย," ออนไลน์, 2549)
41. ชื่อเฉพาะที่ต้นฉบับใส่ -s ไว้ข้างท้ายชื่อนั้นเพื่อให้ความหมายว่าเป็นกลุ่มหรือหมู่พวกนั้น ในการแปลผู้แปลจะทับศัพท์ชื่อ โดยใส่คำว่า "พวก" "กลุ่ม" หรือ "พรรค" ไว้ข้างหน้าด้วย และไม่ได้ถอดเสียง /s/ เพราะได้เติมคำลักษณะนามแสดงความเป็นพหูพจน์ไว้แล้ว
42. ศึกษาการใช้คำศัพท์เฉพาะสาขาจากศัพท์รัฐศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2548, น. 96)
43. ศึกษาการใช้คำศัพท์เฉพาะสาขาจากศัพท์รัฐศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2548, น. 93)
44. ฝ่ายขวาจัด หมายถึง "กลุ่มชาตินิยมติดอยู่กับจารีตประเพณีที่มีศาสนาเป็นแกนกลาง เชื่อว่าประชาธิปไตยต้องมาจากชนชั้นสูงเท่านั้น นิยมอำนาจ ชอบออกคำสั่งให้คนเคารพเชื่อฟัง ไม่ฟังเสียงประชาชน และมักจะเกี่ยวพันกับธุรกิจเอกชน กลุ่มขุนนาง นักบวช มีแนวคิดอนุรักษนิยม (Conservative) ไม่ต้องการการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ทั้งนี้เพราะต้องการดำรงลัทธิ อำนาจ และผลประโยชน์ต่างๆ ของตนเอาไว้ ("ที่มา ช้าย-ขวาจัด," ออนไลน์, 2548)

45. แปลโดยให้วลีในประโยคต้นฉบับทำหน้าที่เป็นประโยคหลักในฉบับแปล เพื่อให้เป็นธรรมชาติในภาษาไทยมากขึ้นและสื่อความหมายได้ชัดเจนขึ้น ซึ่งผู้แปลจะพิจารณาใช้วิธีการนี้กับประโยคอื่นๆ ด้วยหากมีลักษณะคล้ายคลึงกัน
46. ศึกษาการใช้คำศัพท์เฉพาะสาขาจากศัพท์รัฐศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2548, น. 151)
47. ผู้แปลได้เพิ่มคำอธิบายของคำว่า “autonomy” เพื่อให้ทราบว่าเป็น “ความเป็นอิสระ” นี้เฉพาะเจาะจงในเรื่องการปกครองตนเอง โดยอ้างอิงจากศัพท์รัฐศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2548, น. 12)
48. ปัจจุบันคือประเทศเบลารุส (“Belarus,” Online, 2006)
49. ผู้แปลพบว่าไม่มีการบัญญัติคำเรียกของ “Pale of Settlement” มาก่อนแต่อย่างใด จึงแปลขึ้นใช้เอง โดยคำว่า “pale” ในที่นี้หมายถึงเขตปักปัน (demarcation line) ตามศัพท์ทิวเขารัฐศาสตร์ ซึ่ง Pale of Settlement มีขนาดร้อยละ 20 ของดินแดนรัสเซียฝั่งยุโรป เป็นเขตที่อนุญาตให้ชาวยิวอยู่อาศัยได้เป็นการถาวร (“Pale of Settlement,” Online, 2006)
50. อยู่ในแมนจูเรีย (นันทา โชติกะพุกกณะ, 2523, น. 87)
51. เป็นยุทธนาวีระหว่างรัสเซียกับญี่ปุ่น โดยรัสเซียสูญเสียเรือสงครามไปทั้ง 8 ลำ เรือลาดตระเวน 7 ลำ และเรือพิฆาต 6 ลำจากทั้งหมด 9 ลำ ทหารรัสเซียเสียชีวิต 4,730 คน ขณะที่ทหารญี่ปุ่นเสียชีวิตเพียง 110 คน (สุปราณี มุขวิจิต, 2536, น. 350)
52. ชื่อพรรคการเมืองต่างๆ ของรัสเซีย ผู้แปลได้ค้นคว้าตามตำราแล้ว บ้างก็ใช้ทับศัพท์ บ้างก็แปลชื่อโดยไม่มีการบัญญัติชื่อเฉพาะแล้วใช้กันอย่างแพร่หลาย ผู้แปลจึงแปลแบบตรงตัวโดยทำให้กระชับอย่างเหมาะสม
53. ลูกเรือประจำเรือรบนี้ซึ่งผ่านการสู้รบในสงครามช่องแคบสีซิม่า แสดงความโกรธเคืองที่ได้รับอาหารบูดเน่าขณะที่พวกนายทหารมีอาหารดีๆ จึงก่อการกบฏ และเมื่อเชื้อเพลิงหมดจึงนำเรือเข้าจอดที่เมืองคอนสแตนตา (Constanta) ของโรมาเนียเพื่อขอลี้ภัย (สุปราณี มุขวิจิต, 2536, น. 357)
54. ต้นฉบับใช้ว่า “Petersburg Soviet” สำหรับในฉบับแปล ผู้แปลได้แปลความหมายของ “Soviet” ว่า “สภา” ตามที่ย่อนหน้าก่อนหน้าในต้นฉบับได้อธิบายไว้ จะทำให้ผู้อ่านเข้าใจได้ดีกว่าใช้คำทับศัพท์ว่า “โซเวียต”
55. ต้นฉบับใช้ว่า “State Duma” ซึ่งก็คือสภาดูมาหรือสภาผู้แทนราษฎรของรัสเซียเช่นกัน (“รัสเซีย,” ออนไลน์, 2549)

56. ผู้แปลเข้าใจว่าเป็นพรรคเดียวกับพรรคแรงงานสังคมประชาธิปไตยรัสเซีย (Russian Social-Democratic Labour Party) ซึ่งผู้เขียนต้นฉบับได้กล่าวก่อนหน้านี้อแล้ว โดยชื่อนี้เป็นการเรียกอย่างย่อ ใช้ว่า "Social-Democrats" และต้นฉบับได้ใช้ชื่อนี้ไปตลอด
57. ปรับจากคำคุณศัพท์ในต้นฉบับมาเป็นนามวลีในฉบับแปล
58. ต้นฉบับใช้ว่า "illegal sawing of timber" ซึ่งหากแปลตรงตัวจะแปลว่าการเลื่อยไม้อย่างผิดกฎหมาย แต่ผู้แปลเลือกใช้คำที่ภาษาไทยมีอยู่แล้วคือ "การลอบตัดไม้" ซึ่งมีความหมายตรงกัน
59. ใช้คำที่มีความหมายกว้างขึ้นแทนคำที่เฉพาะกว่า เนื่องจากผู้แปลมีความเห็นว่าในบางบริบทการใช้คำที่เฉพาะเจาะจงก็ไม่ได้มีผลกับความหมายของประโยคโดยรวม ตัวอย่างเช่นคำนี้ซึ่งต้นฉบับใช้ว่า "cockerel" หมายถึงลูกไก่ตัวผู้ แต่ผู้แปลเลือกแปลว่า "ลูกไก่" เท่านั้น
60. เปลี่ยนการเรียงลำดับของวลีในประโยคเพื่อให้สื่อความหมายชัดเจนยิ่งขึ้น
61. ประโยครูปกรรมวาจก (passive voice) ที่มีความหมายในแง่ลบบางประโยค ผู้แปลจะไม่ปรับรูปประโยคและจะเติมคำว่า "ถูก . . ." หน้าคำกริยา แม้มีผู้กล่าวไว้ว่าลักษณะนี้เป็นภาษาไทยที่ไม่ถูกต้อง แต่ผู้แปลเห็นว่าลักษณะนี้ใช้กันทั่วไปในปัจจุบันซึ่งก็เป็นที่ยอมรับได้
62. แปลโดยเทียบกับคำว่า collectivism ซึ่งเป็นคำศัพท์ในสาขารัฐศาสตร์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2548, น. 26)
63. ปรับคำคุณศัพท์ในต้นฉบับให้เป็นกริยาวลีในฉบับแปล
64. "regime" แปลได้ทั้งระบอบการปกครองและรัฐบาล โดยส่วนใหญ่ที่ต้นฉบับใช้มักหมายถึงระบอบการปกครอง แต่ในที่นี้ผู้แปลเลือกใช้ว่า "รัฐบาล" เพื่อให้เข้ากับบริบท
65. ใช้นามวลีแทนคำเพื่อให้ความหมายของคำแปลชัดเจนยิ่งขึ้น ในที่นี้ คำว่า "émigrés" ในทางรัฐศาสตร์จะเน้นว่าเป็น "ผู้ลี้ภัยทางการเมือง"
66. ปรับประโยคความซ้อนในต้นฉบับให้เป็นประโยคความเดียวในฉบับแปล
67. นามสกุลเดิมคือ อุลยานอฟ (Ulianov) (ยอดบุญ เลิศฤทธิ์ และ ยิ่งบุญ เลิศฤทธิ์, 2527, น. 40)
68. หมายถึงชนชั้นกลาง แต่เนื่องจากต้นฉบับใช้คำว่า "bourgeois" ซึ่งเป็นศัพท์เฉพาะสาขารัฐศาสตร์ ไม่ได้ใช้ว่า "middle class" ตามปกติ ผู้แปลจึงใช้คำที่เทียบเคียงกันคือ "ชนชั้นกรรมพี"
69. เรียกชื่อทางการแพทย์ว่าโรคฮีโมฟีเลีย หรือ haemophilia ("ฮีโมฟีเลีย: โรคเลือดไหลไม่หยุด," ออนไลน์, 2547)

70. รัฐตำรวจ หมายถึง “รัฐที่ฝ่ายปกครองสามารถใช้อำนาจดุลพินิจอย่างเต็มที่ที่จะดำเนินมาตรการอะไรก็ได้ที่ฝ่ายปกครองเป็นผู้ริเริ่มและเห็นว่าจำเป็นในส่วนที่เกี่ยวกับประชาชนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ” (“คำอธิบายกฎหมายปกครอง,” ออนไลน์, 2544)

สำนักหอสมุด